

СЛАВА УКРАЇНІ! ГЕРОЯМ СЛАВА!

АНАЛІТИК
АУДИТОРСЬКА ФІРМА

ЕКОНОМІКА ФІНАНСИ ПРАВО

ЩОМІСЯЧНИЙ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНИЙ ЖУРНАЛ

№ 6/1'2022

(видається з 1994 року)

ISSN 2786-5517 (Online), ISSN 2409-1944 (Print)

[https://doi.org/10.37634/efp.2022.6\(1\)](https://doi.org/10.37634/efp.2022.6(1))

Журнал включено до переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата з економічних і юридичних наук

Наказ Міністерства освіти і науки України від 02 липня 2020 р. № 886 (економічні науки).

Наказ Міністерства освіти і науки України від 24 вересня 2020 р. № 1188 (юридичні науки).

Рішення Аудиторської палати України від 21.12.2017 р. № 353/10 (облік та аудит).

Реєстраційне свідоцтво КВ № 21620-11520ПР від 12 жовтня 2015 р.

Журналу присвоєно міжнародний ідентифікаційний номер ISSN 2409-1944 та включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus.

Префікс doi журналу: 10.37634/efp.

2022 р.). Повний або частковий передрук матеріалів журналу допускається лише за згодою редакції.

Відповідальність за добір і викладення фактів несуть автори. За зміст та достовірність реклами несе відповідальність рекламодавець.

Підписано до друку 29.06.2022

Формат 60×84/8

Наклад – 250 прим.

Адреса редакції: 01001, м. Київ, вул. Хрещатик, 44

Телефони: (050) 735-43-41, (096) 221-88-61

Факс: (044) 278-05-88

E-mail: efp.redaktor@gmail.com

Сайт: www.efp.in.ua

Засновники:

Аудиторська фірма "Аналітик" спільно з Національною академією внутрішніх справ України

Статті обов'язково проходять

відбір, внутрішні і зовнішні рецензування

Рекомендовано до друку та до поширення через мережу Інтернет Вченою радою Національної академії внутрішніх справ України (Протокол № 9 від 15 червня

Суб'єкт видавничої справи

© "Аналітик", 2022
© "Економіка. Фінанси. Право",
2022

Типографія: ТОВ "Міжнародний бізнес центр"

GLORY TO UKRAINE! GLORY TO THE HEROES!

АНАЛІТИК
АУДИТОРСЬКА ФІРМА

ECONOMICS FINANCES LAW

MONTHLY INFORMATIONAL AND ANALYTICAL JOURNAL

№ 6/1'2022

(issued from 1994)

ISSN 2786-5517 (Online), ISSN 2409-1944 (Print)

[https://doi.org/10.37634/efp.2022.6\(1\)](https://doi.org/10.37634/efp.2022.6(1))

Journal is included in the list of scientific professional editions of Ukraine, which can be published results of dissertations for the degree of doctor and candidate (PhD).

Order of Ministry of Education and Science of Ukraine № 886 of July 02, 2020 (economic sciences).

Order of Ministry of Education and Science of Ukraine № 1188 on September 24, 2020 (legal sciences).

Order of Audit Chamber of Ukraine № 353/10 on December 21, 2017 (accounting and audit).

Registration Certificate – KV № 21620-11520PR on October 12, 2015.

Journal is awarded the international identification number ISSN 2409-1944 and included in the international Scientometrics base Index Copernicus.

Journal's DOI: 10.37634/efp.

Founders:

Audit firm "Analitik" jointly with the National Academy of Internal Affairs of Ukraine

The papers must pass

selection, internal and external review

Recommended for publication and dissemination through the Internet by the Academic Council of the National Academy of Internal Affairs of Ukraine (Protocol № 9 of June 15, 2022). Full or partial reprint of the materials

of the journal is allowed only with the consent of the editorial office.

The authors are responsible for the selection and presentation of the facts. The content and authenticity of the advertisement is the responsibility of the advertiser.

Signed for print 29.06.2022

Format 60×84/8

Publication – 250 copies

Address of the editorial office: 01001, Kyiv,

Khreshchatyk str., 44

Phones: (050) 735-43-41, (096) 221-88-61

Fax: (044) 278-05-88

E-mail: efp.redaktor@gmail.com

Web: www.efp.in.ua

*The subject of
publishing*

© "Analitik", 2022
© "Economics. Finances. Law",
2022

Typography: LLC "International Business
Center"

Головний редактор

Левченко Валентина Петрівна, д.е.н., член Ради нагляду за аудиторською діяльністю Органу суспільного нагляду за аудиторською діяльністю, директор ВПГО «Спілка аудиторів України» (Україна)

Шеф-редактор

Головач Володимир Володимирович, к.ю.н., голова правління ПрАТ «Аудиторська фірма "Аналітик"»; Заслужений юрист України (Україна)

Заступник головного редактора

Головач Тетяна Анатоліївна, д.е.н., професор, аудитор, заступник директора з наукової роботи Інституту аудиту (Україна)

Члени редакційної колегії з економічних наук:

Бойко Антон Олександрович, к.е.н., доцент кафедри економічної кібернетики, Сумський державний університет (Україна)

Величко Олена Георгіївна, к.е.н., доцент кафедри міжнародних фінансів, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана (Україна)

Герасимович Анатолій Михайлович, д.е.н., професор, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана (Україна)

Криштопа Ірина Ігорівна, д.е.н., професор, професор кафедри обліку і оподаткування, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана (Україна)

Манцевич Юрій Миколайович, д.е.н., доцент, вчений секретар, Державне підприємство «Науково-дослідний і проектний інститут містобудування» (Україна)

Полякова Євгенія Сергіївна, к.е.н., доцент кафедри фінансів та банківської справи, проректор з науково-педагогічної роботи (навчальний процес). Вищий навчальний заклад «Міжнародний технологічний університет «Миколаївська політехніка» (Україна)

Потішняк Олена Миколаївна, д.е.н., професор, професор кафедри організації виробництва, бізнесу та менеджменту, Харківський національний технічний університет сільського господарства імені Петра Василенка (Україна)

Сіскос Евангелос, д.е.н., професор, Університет Західної Македонії (Греція)

Ткаченко Сергій Анатолійович, д.е.н., професор, ректор, Вищий навчальний заклад "Міжнародний технологічний університет «Миколаївська політехніка»"; академік Академії економічних наук України (Україна)

Тринчук Віктор Вікторович, к.е.н., доцент, професор кафедри фінансових ринків, Університет державної фіскальної служби України (Україна)

Чижевська Людмила Віталіївна, д.е.н., професор, професор кафедри інформаційних систем в управлінні та обліку, Державний університет «Житомирська політехніка» (Україна)

Члени редакційної колегії з правових наук:

Балгімбекова Гульнара, к.ю.н., зав. кафедри конституційного та міжнародного права, Карагандинський державний університет ім. Е.А. Букетова (Казахстан)

Бригінець Олександр Олексійович, д.ю.н., професор, Хмельницький університет управління та права ім. Леоніда Юзькова; член Союзу юристів України (Україна)

Василинчук Віктор Іванович, д.ю.н., професор, професор кафедри оперативно-розшукової діяльності, Національна академія внутрішніх справ; Заслужений юрист України, полковник поліції (Україна)

Константинов Сергій Федорович, д.ю.н., професор, зав. кафедри адміністративної діяльності, Національна академія внутрішніх справ (Україна)

Озерський Ігор Володимирович, д.ю.н., професор, професор кафедри цивільного та кримінального права і процесу, Чорноморський національний університет імені Петра Могили; академік Національної академії наук вищої освіти України (Україна)

Скоржевська-Амберг Малгожата, доктор філософії, адвокат, кафедра теорії, філософії та історії права, юридичний коледж, Університет Козмінського (Польща)

Фрицький Юрій Олегович, д.ю.н., професор, професор кафедри конституційного, адміністративного права та соціально-гуманітарних дисциплін, Інститут права та суспільних відносин Університету "Україна"; Заслужений юрист України. Член Центральної виборчої комісії (Україна)

Яровий Анатолій Олександрович, к.ю.н., доцент, професор кафедри права публічного адміністрування, Маріупольський державний університет; суддя у відставці (Україна)

Відповідальний редактор: Поповецька-Демченко Леся Петрівна (Україна)

Випусковий редактор: Туманян Анна Оганесівна (Україна)

Editors-in-chief

Valentyna P. Levchenko, Doctor of Economics, member of the Supervisory Board for audit activity of the Authority public oversight for audit activity, Director of the All-Ukrainian Professional Non-Governmental Organization "Union of Auditors of Ukraine" (Ukraine)

Volodymyr V. Holovach, PhD in Legal Sciences, Head of the Board of the Audit Firm "Analitik"; Honored Lawyer of Ukraine (Ukraine)

Deputy Editor-in-Chief

Tetiana A. Holovach, Doctor of Economics, Professor, auditor, deputy director for scientific work of the Institute of Audit (Ukraine)

Members of the editorial board of Economic Sciences:

Anton O. Boiko, PhD in Economics, Associate Professor of Economic Cybernetics department, Sumy State University (Ukraine)

Olena H. Velychko, PhD in Economics, Associate Professor of International Finances department, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman (Ukraine)

Anatolii M. Herasymovych, Doctor of Economics, Professor, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman (Ukraine)

Iryna I. Krystopa, Doctor of Economics, Professor, Professor of Accounting and Taxation department, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman (Ukraine)

Yurii M. Mantsevych, Doctor of Economics, Associate Professor, Scientific Secretary, State Enterprise "Research and Design Institute of Urban Development" (Ukraine)

Yevheniia S. Poliukova, PhD in Economics, Associate Professor of Finances and Banking department, vice-rector for scientific and pedagogical work, Higher Educational Institution «International Technology University "Mykolaiv Polytechnic"» (Ukraine)

Olena M. Potyshniak, Doctor of Economics, Professor, Professor of the Organization of Production, Business and Management department, Kharkiv Petro Vasylenko National Technical University of Agriculture (Ukraine)

Evangelos Siskos, Doctor of Economics, Professor, University of Western Macedonia (Greece)

Serhii A. Tkachenko, Doctor of Economics, Professor, Rector, Higher Educational Institution «International Technology University "Mykolaiv Polytechnic"»; academician of Academy of Economic Sciences of Ukraine (Ukraine)

Viktor V. Trynchuk, PhD in Economics, Associate Professor, Professor of Financial Markets department, University of the State Fiscal Service of Ukraine (Ukraine)

Liudmyla V. Chyzhevska, Doctor of Economics, Professor, Professor of Information Systems in Management and Accounting department, State University "Zhytomyr Polytechnic" (Ukraine)

Members of the editorial board of Legal Sciences:

Gulnara Balgimbekova, PhD in Legal Sciences, Head of the constitutional and international law department, Karagandy State University named after E.A. Buketov (Kazakhstan)

Oleksandr O. Bryhinets, Doctor of Legal Sciences, Professor, Leonid Yuzkov Khmelnytskyi University of Management and Law; member of the Union of Lawyers of Ukraine (Ukraine)

Viktor I. Vasylynchuk, Doctor of Legal Sciences, Professor, Professor of the Operational and Investigating department, National Academy of Internal Affairs; Honored Lawyer of Ukraine, colonel of the Police (Ukraine)

Serhii F. Konstantinov, Doctor of Legal Sciences, Professor, Head of the Administrative Activity department, National Academy of Internal Affairs (Ukraine)

Ihor V. Ozerskyi, Doctor of Legal Sciences, Professor, Professor of the Civil and Criminal Law and Process department, Petro Mohyla Black Sea National University; academician of the National Academy of Sciences of Higher Education of Ukraine (Ukraine)

Malgorzata Skorzevska-Amberg, PhD, DSc, Theory, Philosophy and History of Law department, College of Law, Kozminski University (Poland)

Yurii O. Frytskyi, Doctor of Legal Sciences, Professor, Professor of the Constitutional, Administrative Law and Social and Humanitarian disciplines department, Law and Public Relations Institute of the "Ukraine" University; Honored Lawyer of Ukraine, member of the Central Election Commission (Ukraine)

Anatolii O. Yarovyii, PhD in Legal Sciences, Professor of Law and Public Administration department, Mariupol State University; retired judge (Ukraine)

Managing editor: Lesia P. Popovetska-Demchenko (Ukraine)

Issue Editor: Anna O. Tumanian (Ukraine)

ЗМІСТ

КОПИЦЯ Є.М., СЕМЕНЧЕНКО Т.В. Наслідки російського вторгнення в Україну (2022) для навколишнього середовища	5
КОВАЛЬЧУК О.В., ШЕПІТКО М.В., БРЕНІНГ К.О. Особливості застосування колаборацій у сфері гостинності HoReCa в умовах непередбачуваності	11
КОВАЛИК О.А., СТОЛЯРЕНКО А.А. Використання методу конкретних ситуацій (case-study) для навчання персоналу та виявлення талановитих співробітників	15
РЯБУЩЕНКО Д.Ю. Кримінально-правова характеристика видів співучасників за українським законодавством	18
ЄРМАК С.О., ЖАБРОВЕЦЬ Ю.О. Стратегічні аспекти вдосконалення бізнес-процесів підприємств кондитерської галузі України в умовах конкуренції	23
ТКАЧОВА В.С., ЛАВРИК П.Ю. Закон України “Про адміністративну процедуру”. Перші критичні зауваження	28
ТАВОЛЖАНСЬКА Ю.С., КВАСИЛЬЧУК Д.Б., ВАСЮТИН В.О. Національні та міжнародні механізми притягнення винних до відповідальності за міжнародні злочини	33
ЯЦЕНКО М.С., БУРИНА Р.В. Теоретичні аспекти оперативного управління у зовнішньоекономічній діяльності підприємства	36

CONTENTS

Y. KOPYTSIA, T. SEMENCHENKO. Environmental consequences of Russian aggression invasion of Ukraine (2022)	5
O. KOVALCHUK, M. SHEPITKO, K. BRENINH. Features of application of HoReCa hospitality collaborations in uncertainty conditions	11
O. KOVALYK, A. STOLIARENKO. The usage of the case-study method to train a staff and identify talented employees	15
D. RIABUSHCHENKO. Criminal and legal characteristics of types of participants under Ukrainian legislation ...	18
S. YERMAK, Y. ZHABROVETS. Strategic aspects of improving business processes of confectionery industry of Ukraine in competition conditions	23
V. TKACHOVA, P. LAVRYK. Law of Ukraine “On administrative procedure”. First critical comments	28
Y. TAVOLZHANSKA, D. KVASYLCHUK, V. VASIUTIN. National and international mechanisms for bringing perpetrators to justice for international crimes	33
M. YATSENKO, R. BURINA. Theoretical aspects of operational management in foreign economic activity of the enterprise	36

DOI: [https://doi.org/10.37634/efp.2022.6\(1\).1](https://doi.org/10.37634/efp.2022.6(1).1)
УДК 349.6

Євгенія Миколаївна **КОПИЦЯ**

к.ю.н., доцент, Національний Юридичний Університет ім. Ярослава Мудрого

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2477-686>

e-mail: ye.m.kopytsya@nlu.edu.ua

Тетяна Володимирівна **СЕМЕНЧЕНКО**

студентка, Національний Юридичний Університет ім. Ярослава Мудрого

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2057-0292>

e-mail: tanyasemenchenko7@gmail.com

НАСЛІДКИ РОСІЙСЬКОГО ВТОРГНЕННЯ В УКРАЇНУ (2022) ДЛЯ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

У статті розглянуто питання впливу військових дій на навколишнє природне середовище в результаті російського вторгнення в Україну 2022 р. Розкрито сутність поняття воєнних злочинів проти довкілля, проаналізовано положення міжнародного та національного права у даній сфері. Проведено аналіз екологічних наслідків збройного конфлікту на території України, зафіксованих фактів дій російських військ, спрямованих на об'єкти навколишнього природного середовища, здійснено оцінювання їх наслідків для довкілля, запропоновано прогноз їх подальшого розвитку. Розглянуто сучасну систему моніторингу стану довкілля в умовах воєнного конфлікту на території України, створену Міністерством захисту довкілля та природних ресурсів України, та наведено оцінку її ефективності.

Ключові слова: російське вторгнення в Україну, екологічна шкода, збройний конфлікт, екоцид, екологічний ризик

ВСТУП

Охорона довкілля, раціональне використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки є одними з орієнтирів сталого розвитку будь-якої держави. Зокрема, Україна відповідно до правових засад, визначених у преамбулі Закону «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25 червня 1991 р., здійснює на своїй території екологічну політику, спрямовану на досягнення даних пріоритетних цілей [1].

Проте така діяльність держави та досягнення шляхом її здійснення позитивних результатів можливі лише в мирний час. За умови діючого збройного конфлікту на території держави, коли ставиться під загрозу життя мільйонів людей, питання охорони навколишнього природного середовища можуть втратити пріоритетність у розробленні заходів державної політики в умовах воєнного стану. Це, зі свого боку, створює ще більші ризики для забезпечення національної та екологічної безпеки, адже життя людини, що є найвищою цінністю, не є можливим при відсутності безпечного стану довкілля.

Варто відзначити, що питання впливу бойових дій на всі складники довкілля не є новим для українського суспільства. Внаслідок російської агресії на сході України, що розпочато у 2014 р., завдано шкоди об'єктам культурних цінностей та природно-заповідного фонду, забруднено ґрунти, що потребують рекультивациї та відновлення, збільшено випадки лісових пожеж та незаконних рубок, що спричиняє втрату лісових масивів та лісозахисних насаджень, порушено баланс екосистем тощо. Однак вирішенню проблеми екологічних наслідків не приділено достатньої уваги як з боку держави, так і з боку громадськості.

Наразі питання впливу військових дій на довкілля є як ніколи актуальним, а після повномасштабного вторгнення російських військ в Україну українськими правозахисними організаціями та окремими громадя-

нами здійснюється документування злочинів проти довкілля, а українська влада звертається до міжнародних судів для притягнення російської федерації до відповідальності, зокрема за суттєве погіршення стану довкілля.

Окремі питання охорони навколишнього середовища в умовах військової агресії російських військ на території України досліджувалися такими вченими правової та екологічної науки, як О. Василук, В. Галета, І. Загороднюк, Б. Колесніков, К. Машенков, Я. Тібекін, Д. Ширяєва та ін. Зі свого боку, в сучасних умовах, коли активні бойові дії на території України кожного дня створюють, серед іншого, нові екологічні загрози та вимагають невідкладних організаційних, правових та політичних заходів реагування, здійснення правового оцінювання та аналізу екологічних наслідків російського вторгнення в Україну 2022 р. є актуальним питанням сучасної еколого-правової науки.

МЕТА статті – здійснення аналізу впливу військових дій на навколишнє природне середовище в Україні в результаті російського вторгнення в Україну 2022 р., війни на навколишнє природне середовище в Україні, виокремлення оцінки їх наслідків та прогнозування подальшої екологічної ситуації.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Інформаційною та методологічною базою статті є наукові роботи, матеріали періодичних фахових та профільних видань, положення законодавчих актів, а також різноманітні ресурси Internet.

РЕЗУЛЬТАТИ

Звісно, не викликає сумнівів твердження вченої Т.С. Садової, що будь-яка діяльність, яка може створити потенційну загрозу довкіл्लю, потребує обмеження або взагалі заборони з метою збереження навколишнього природного середовища [2, с. 252].

Ситуація сьогодні є яскравим підтвердженням, що з усіх видів людської діяльності саме війна має найбільш негативний вплив на стан довкілля. На цьому

ж у своєму дослідженні наголошують науковці А.Б. Блага та І.В. Загороднюк, якими проведено аналіз забруднення довкілля внаслідок збройного конфлікту на сході України [3, с. 26]. Важливим також є розслідування, проведене з ініціативи прокурора Міжнародного кримінального суду (МКС), в ході якого виявлено численні воєнні злочини, зокрема у сфері довкілля, вчинені країною-агресором [4].

Зі свого боку, поняття екологічного злочину визначено у положеннях Римського статуту МКС як умисне вчинення нападу, коли відомо, що останній стане причиною обширної, довгострокової та серйозної шкоди навколишньому природному середовищу, яка є явно непропорційною порівняно з конкретною та безпосередньо очікуваною загальною військовою перевагою [5]. Виконаний аналіз положень міжнародного права дозволяє зазначити, що охорона довкілля під час збройного конфлікту відноситься до предмета регулювання міжнародного права, а саме міжнародного гуманітарного права, міжнародного кримінального права, міжнародного права навколишнього середовища та міжнародного права прав людини.

Відповідно до I Протоколу до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 р., який стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів, прийнятого у 1977 р., державам, що ведуть війну, ст. 35 забороняється «застосовувати методи або засоби ведення воєнних дій, які мають на меті завдати або, як можна очікувати, завдають шкоди природному середовищу» [6].

Зі свого боку, 24-й Принцип Декларації Ріо-де-Жанейро про навколишнє середовище та розвиток проголошує, що війна у своїй суті є руйнівною для сталого розвитку, тому держави повинні поважати міжнародне право, що забезпечує захист довкілля в умовах збройного конфлікту [7].

Також Міжнародний Суд ООН у своєму консультативному висновку про законність загрози або використання ядерної зброї від 8 липня 1996 р. постановив, що кожна з держав повинна гарантувати повне виконання своїх екологічних зобов'язань із запобігання завданню негативного впливу на довкілля інших країн в умовах введення війни, зокрема шляхом незастосування ядерної зброї [8]. Остання ж є тією зброєю, яку росія ще не застосувала після 24 лютого 2022 р., але ймовірність використання якої, на думку політичних лідерів світу, залишається.

Зобов'язання держав з охорони довкілля в умовах збройного конфлікту передбачено і принципами міжнародного гуманітарного права. На нашу думку, найбільш влучним з них є положення, за яким вбачається, що у будь-якому випадку знищення природного навколишнього середовища не може використовуватись як зброя [9, с. 10].

Посилаючись ж на перераховані положення, дії, вчинені росією в ході акту агресії проти незалежної і суверенної України, є безперечно порушенням усіх наявних норм міжнародного права про охорону та збереження довкілля, сталий розвиток, гуманітарне право, основні норми моралі та принципи співіснування людини та природи.

Зокрема, станом на 27 травня 2022 р. у рамках моніторингу негативних екологічних наслідків воєнних дій російської федерації проти України, Міністерством

захисту довкілля та природних ресурсів України встановлено 254 випадки вчинення воєнних злочинів у сфері довкілля [10].

На засіданні 60-ї сесії Робочої групи зі стратегій та огляду Виконавчого органу Конвенції про трансграничне забруднення повітря на великі відстані, (11-14 квітня 2022 р.), у доповіді директору відділу навколишнього середовища Європейської економічної комісії ООН Марко Кейнера засуджено агресію росії, що призвела як до значних жертв серед мирного населення, так і руйнувань та порушення стану довкілля. Окрім цього, зацентовано увагу на важливості моніторингу та спробі мінімізації шкідливих наслідків, посилюючись на те, що нині довкілля не має державних кордонів і викиди, викликані російською військовою агресією, переносяться на території інших держав. Зі свого боку, у промові Ірини Ставчук, заступника Міністра з питань європейської інтеграції України, перераховано злочини, вчинені у ході війни на території України, зокрема обстріли важливої промислової інфраструктури – атомних станцій, нафтобаз та хімічних заводів, які звісно мають безпосередній екологічний вплив на стан повітря не лише України, а й інших держав [11].

Незважаючи ж на те, що зараз повністю оцінити всі наслідки російської агресії через брак точної інформації практично неможливо, спробуємо здійснити аналіз тих даних, які маємо у відкритому доступі, підкріплюючи його фактами, та спрогнозувати наслідки теперішнього повномасштабного вторгнення.

По-перше, рухаючись територіями України, російські війська важкою технікою пошкоджують ґрунти, що у подальшому може негативно вплинути на їх родючість. Дана ж думка базується на аналізі науковців, здійсненого у рамках дослідження стану довкілля на території Яворівського полігону Львівської області у 2015 р. Тоді ними зазначено, що застосування снарядів та військової техніки призводить до забруднення ґрунтів важкими металами: свинцем, стронцієм, титаном, ванадієм, кадмієм, марганцем, нікелем, – та відсутності рослинного покриття на цих територіях [12, с. 94].

По-друге, у ході російської агресії завдається шкода об'єктам природно-заповідного фонду України. Лише станом на 1 березня 2022 р. бойові дії велися на території 900 об'єктів, що становить близько третини його площі [13]. Зокрема, російськими військовими повністю знищено одну із найпопулярніших туристичних локацій в Україні ландшафтний парк «Добропарк» у с. Мотижин Київської обл., а також пошкоджено території Смарагдової мережі, що є унікальним міжнародним природним утворенням.

З приводу цього Державна служба України з надзвичайних ситуацій повідомляла, що випадки руйнування природних екосистем пов'язані з пожежами внаслідок обстрілів. Зокрема, 20 травня 2022 р. російський обстріл викликав пожежу на Харківщині, також внаслідок падіння ракети відбулося загорання в Галицинівському лісі біля Миколаєва. Окрім цього, на території окупованої Херсонщини на той час вогнем охоплено понад 4000 га [10]. Такі пожежі спричиняють викид таких токсичних речовин у навколишнє середовище як оксид і діоксид вуглецю, дрібнодисперсний пил, летючо-органічні сполуки, до складу яких входить акролеїн, формальдегід тощо [14, с. 97].

По-третє, безсумнівно, бойові дії впливають і на цілісність фауни України. Зокрема, оскільки через її територію проходять важливі шляхи міграції для птахів, можна презюмувати, що більша їх частина переміщується над зонами бойових дій. Це ж може стати причиною їх неспокою, виснаження через зміну маршрутів та потрапляння під постійні обстріли [15]. Використання військової техніки у водному просторі також призводить до знищення тваринного світу: на березі національного природного парку «Тузлівські лимани» на Одещині знайдено мертвих дельфінів, що загинули через використання російськими військовими гідролокаторів на високому рівні децибелів [16].

Складною залишається ситуація також з тваринами, що перебувають у зоопарках у містах, охоплених бойовими діями. Станом на 27 травня 2022 р. у Миколаївському зоопарку, на територію якого за час війни потрапило 8 ракет, продовжує перебувати майже 4 тис. тварин [10].

По-четверте, у результаті роботи повітряних сил росії відбувається значне пошкодження інфраструктури: комунікацій, каналізаційних і водогінних мереж, підприємств та інших об'єктів, що становлять підвищену екологічну небезпеку. Вони ж мають особливе значення, адже в умовах браку контролю й можливостей ліквідації негативних наслідків ці явища потенційно збільшують масштаби негативного впливу [17, с. 7]. Зокрема, прикладом є здійснення ударів російською ракетою по нафтопереробному заводу та нафто-сховищам в Одесі, в ході яких знищено резервуари з паливом, будівлі та газові комунікації. Звідси ж можна говорити про токсичне забруднення повітря після пожеж у паливних баках, яке може розповсюджуватися з часом на величезні території.

Вплив таких подій на довкілля оцінено, спираючись на історичні події: у край тяжкі наслідки для навколишнього середовища свого часу створила війна у Перській затоці. Як зазначає К.Р. Малік, тоді іракськими військами підпалено численні нафтові свердловини, гасіння яких тривало кілька місяців, а відходи потрапили як у воду, так і в повітря [18, с. 624].

24 квітня 2022 р. російські збройні сили здійснили черговий обстріл м. Авдіївки Донецької обл. із застосуванням реактивної системи залпового вогню, внаслідок чого під вогонь окупантів потрапив Авдіївський коксохімічний завод. Протягом 20-25 травня 2022 р. ракетного удару завдано по заводу добрив на Одещині та промислового підприємстві у Дніпропетровській обл., заводу «Азот» в Сєвєродонецьку та Лисичанському нафтопереробному заводі у Луганській обл., інфраструктурі Миколаївської, Харківської, Полтавської та Житомирської областях [10]. Як зазначає Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України, такі обстріли у подальшому можуть спричинити витік аміаку, коксового газу з великим вмістом бензолу, толуолу, нафталіну, сірководню, меркаптану, синильної кислоти і аміаку [19].

Ще ж однією екологічною загрозою, що неодноразово виникала під час обстрілів, вважаємо, є забруднення річок через пошкодження очисних споруд, руйнування водогонів та іншої водної інфраструктури, та, як наслідок, погіршення якості води. Прикладом цього є пошкодження магістральних труб водопровідної мережі

11 березня 2022 р. у Чернігові та обстріл 14 березня 2022 р. очисних споруд с. Верхня Криниця Запорізької обл. Води з цих міст через брак очищення перемістилися до Дніпра ціле коло органічних речовин, різноманітні патогенні бактерії, сульфати, хлориди, які в подальшому можуть призвести до утворення великої кількості ціанобактерій – цвітіння води, після чого вода стане неприємного запаху, погіршаться її смакові й екологічні властивості [15].

По-п'яте, здійснюючи бойові дії із застосуванням важкого озброєння на території Чорного та Азовського морів, російські військові створюють значний потенційний ризик забруднення моря токсичними забруднювачами та знищення фауни. Зокрема, про це говорилося під час нападу на молдовське та панамське торгові судна 25 лютого 2022 р. Тоді ж представники екологічної громадської організації «Екодія» також наголошували на негативному впливі обстрілів на унікальні екосистеми, що знаходяться поряд з о. Зміїний, який безперервно попадає під обстріли [13]. Також російськими військовими станом на 18 червня 2022 р. залишається заблокованим рух з усіх українських портів у Чорному морі через загрозу атак російського флоту, захоплення кораблів або підриву морських мін [10].

Однак останні вражають не лише природні об'єкти, а й цивільну та військову інфраструктуру – аеропорти, сховища боєприпасів, аеродроми, яких на території України налічується більше сотні у таких містах, як Балаклія, Гостомель, Чугуїв, Чорнобаївка, Мелітополь, Івано-Франківськ, Миколаїв та ін. Зі свого боку, в ході детонації снарядів та ракет в атмосферне повітря викидається низка хімічних сполук: чадного, вуглекислого та бурого газів, закису та діоксиду азоту, вуглецю, сірки, сажі, свинцю, міді, нікелю, формальдегіду, а також велика кількість токсичної органіки [20, с. 72]. Вони вражають навколишні ґрунти, деревину, наносять шкоду живим організмам, осідають на поверхні землі та зосереджуються в повітрі, впливаючи на стан слизових тканин та органів дихання. Окрім цього, металеві уламки снарядів, що потрапляють у довкілля, також не є безпечними у силу того, що, потрапляючи до ґрунту, вони можуть переміщуватися до ґрунтових вод.

У менших масштабах, але з більшою кількістю екологічних ризиків, джерелом забруднення є також згоріла техніка: танки, транспортні засоби, збиті літаки тощо [15].

Зі свого боку, найбільшою та потенційно наймасштабнішою екологічною загрозою в результаті російського вторгнення в Україну є неможливість забезпечення ядерної та радіаційної безпеки. Зокрема, російськими військами: захоплено Чорнобильську АЕС та важливі об'єкти у зоні відчуження, що призвели до втрати контролю на цих територіях [16]; пошкоджено трансформатор пункту зберігання радіоактивних відходів у Дергачівському районі Харківської обл., внаслідок чого його переведено на резервне електропостачання; відкрито вогонь по енергоблоку Запорізької АЕС, нині найбільший в Європі [13]. Окрім АЕС, російські війська обстріляли з реактивної артилерії і територію Національного наукового центру «Харківський фізикотехнічний інститут», де розташований ядерний реактор «Джерело нейтронів», який завантажений 37 ядер-

ними паливними збірками [21].

Станом на 27 травня 2022 р., у зоні Чорнобильської АЕС суттєво підвищився рівень пожежної небезпеки у зв'язку із початком сухої, вітряної погоди, а також наявністю великої кількості мін та сигнальних ракет, залишених російськими окупантами. Зі свого боку, Запорізька АЕС продовжує працювати в окупації під контролем російських військових, але ядерна безпека на її території залишається під загрозою [10].

Підсумовуючи все вище викладене, можемо сказати, що, безумовно, російська агресія на території України призвела до численних негативних наслідків для довкілля. Зважаючи ж на це, вважаємо, що зараз важливо подбати про ефективну систему моніторингу стану довкілля. Вона б дозволила зафіксувати справжній обсяг завданої шкоди та вжити найефективніших заходів для уникнення подальшого погіршення ситуації та якнайскорішого відновлення екосистеми до безпечного стану – і для людини, і для дикої природи.

Зараз ж триває робота Міндовкілля спільно з підпорядкованими органами виконавчої влади та екологічними організаціями для фіксації, упорядкування інформації та формування єдиного реєстру збитків заподіяних довкіллю внаслідок вторгнення російської федерації на територію України [22]. Ця ж інформація слугуватиме одним із доказів, використаних у майбутньому позову до Міжнародного суду ООН.

Для покращення моніторингу міністерством у березні 2022 р. створено робочу групу активістів з метою фіксації всіх екологічних злочинів задля подальшої її передачі до суду. До цього ж утворення увійшли інституційні партнери державного органу, серед яких Екологічна ініціатива Фонду – Екодія, Save Dnipro, «Українська природоохоронна група» та ін. [23].

Окрім цього, важливим було створення Міністерством захисту довкілля та природних ресурсів України для громадян мобільного додатку «ЕкоЗагроза», що дає змогу отримати достовірну інформацію про стан повітря, води, ґрунту та інші дані на момент запиту на інтерактивній мапі України, та прочитати актуальні факти екологічних загроз, спричинених російськими окупантами [24].

На додаток, 5 червня 2022 р. групою українських депутатів надіслано звернення до Генеральної Асамблеї ООН, Європарламенту, Європейської комісії з закликом прийняти рішучі кроки у збереженні навколишнього середовища України, яке щодня зазнає шалених збитків від дій окупантів. У зверненні запропоновано: утворити Незалежну Комісію ООН (Компенсаційну Комісію ООН) у складі Генеральної асамблеї ООН із систематизації інформації про випадки заподіяної навколишньому природному середовищу шкоди та збитки нанесених протиправними та збройними діями російської федерації в Україні для прийняття до розгляду

інформації про вже заподіяні та ті, що будуть заподіяні у майбутньому, випадки екологічної шкоди, з метою подальшого стягнення компенсацій (репарацій) з російської федерації; невідкладно утворити зі складу представників міжнародних організацій та/або на базі новоутвореної Незалежної Комісії (Компенсаційної Комісії) Спеціальну екологічну моніторингову місію (СЕММ) для забезпечення її роботи в Україні та перевірки вже зафіксованих українською владою заподіяних російською федерацією екологічних злочинів, з наданням такій СЕММ відповідного мандату ООН на проведення таких дій; утворити спеціальний Екологічний суд Ad Hoc із залученням представників міжнародних організацій для розгляду екологічних злочинів та стягнення екологічних збитків у вигляді репарацій з російської федерації [25].

ВИСНОВКИ

Вторгнення росії в Україну у 2022 р. є безперечно невинуватим і неспровокованим актом агресії проти незалежної і суверенної України, а також порушенням усіх існуючих норм міжнародного права щодо охорони навколишнього середовища, сталого розвитку, гуманітарного права, основних моралі та принципів людського співіснування. Руйнування військової та цивільної інфраструктури, збройні напади на об'єкти промислової інфраструктури (металургійні заводи, лабораторії, АЕС) спричиняють деградацію навколишнього середовища, створюючи пряму загрозу екологічній безпеці не лише на території України, а й у глобальному масштабі.

У зв'язку з цим нагальним питанням є розроблення та впровадження невідкладних правових, політичних та організаційних заходів як на національному, так і на міжнародному рівні з метою мінімізації шкідливого впливу військових дій на навколишнє середовище та подолання їх наслідків. Такими заходами є безперервна документація злочинів проти довкілля, вчинених на території України, фіксація заподіяної навколишньому природному середовищу шкоди та збитків нанесених протиправними та збройними діями російської федерації із залученням екологічних організацій, громадянського суспільства та міжнародної спільноти, що дозволить забезпечити принципи об'єктивності та незалежності у документуванні екологічних злочинів, скоєних росією, та формуванні доказової бази, яка у подальшому буде обов'язково використана в міжнародних судах задля отримання відшкодування завданих збитків. Окрему увагу слід звернути на необхідність розроблення плану післявоєнної відбудови України із обов'язковим включенням заходів з відновлення та збереження об'єктів навколишнього природного середовища із дотриманням європейських стандартів у сфері захисту довкілля.

Список використаних джерел

1. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25 червня 1991 року. Дата оновлення: 01.01.2022. № 1264-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text>
2. Садова Т.С. Щодо поняття воєнних злочинів проти довкілля в міжнародному кримінальному праві. *Право і суспільство*. 2021. № 4. С. 252-257.
3. На межі виживання: знищення довкілля під час збройного конфлікту на Сході України / А.Б. Блага та ін.; Українська Гельсінська спілка з прав людини. Київ: КІТ, 2017. 88 с.
4. Statement of the Prosecutor, Fatou Bensouda, on the conclusion of the preliminary examination in the situation in Ukraine.

URL: <https://www.icc-cpi.int/Pages/item.aspx?name=201211-otp-statement-ukraine>

5. Римський статут Міжнародного кримінального суду: прийнятий 17 липня 1998 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text

6. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I): прийнятий 8 червня 1977 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text

7. Декларація Ріо-де-Жанейро щодо навколишнього середовища та розвитку: прийнята 3–14 червня 1992 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_455#Text

8. Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons . URL: <https://www.icj-cij.org/en/case/95>

9. Звичайне міжнародне гуманітарне право. Український часопис міжнародного права. Київ, 2006. № 2. С. 7–16.

10. Дайджест ключових наслідків російської агресії для українського довкілля за 19-25 травня 2022 року. Офіційний портал Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України. URL: <https://mepr.gov.ua/news/39238.html?fbclid=IwAR1-6Lz-Sza2sYHXv0tlmKffYD98xHh34Bp4Fdld8DUZ3v48L3MTAoprt3M>

11. На нараді Конвенції ООН про трансграничне забруднення повітря порушили питання російської агресії проти України. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/na-naradi-konvenciyi-onn-pro-transkordonne-zabrudnennya-povitrya-porushili-pitannya-rosijskoyi-agresiyi-proti-ukrayini>

12. Вплив техногенного навантаження військової діяльності на стан ґрунтово-водного середовища / Л.І. Одосій та ін. *Військово-технічний збірник*. 2015. № 2. С. 91-96.

13. Інформація про наслідки для довкілля від російської агресії в Україні 24 лютого – 14 березня 2022 р. Офіційний портал Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України. URL: <https://mepr.gov.ua/news/39034.html>

14. Машенков К. Формування та реалізація державної екологічної політики в умовах війн інформаційної доби. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2018. № 2. С. 95–101.

15. Природа та війна: як військове вторгнення Росії впливає на довкілля України. Екодія. URL: <https://ecoaction.org.ua/pyroda-ta-vijna.html>

16. Спустошені землі. Якою буде природа України після війни. BBC News Україна. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/extra/mwu5sxghvc/ukraine_war_damaged_nature#group-section-Tvarini-kAB8Rx9nKQ

17. Воєнні дії на Сході України – цивілізаційний виклик людству / О. Мелень-Забрамна та ін. Львів: ЕПЛ, 2015. 136 с.

18. Малик К.Р. Захист навколишнього середовища у зв'язку зі збройними конфліктами. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 4. С. 623-625.

19. Дайджест ключових наслідків російської агресії для українського довкілля за 23-27 квітня 2022 року. Офіційний портал Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України. URL: <https://mepr.gov.ua/news/39144.html>

20. Чорногор Л. Найбільша катастрофа на військовому арсеналі в Україні. Наука і техніка. 2017. № 6. С. 68–73.

21. Дайджест ключових наслідків російської агресії для українського довкілля за 8-14 квітня 2022 року. Товариство лісівників України. URL: <https://tlu.kiev.ua/pro-nas/novini-zakhodi/novina/article/daidzhest-kljuchovikh-naslidkiv-rosijskoji-agresiji-dlja-ukrajinskogo-dovkillja-za-8-14-kvitnja-2022-roku.html>

22. Екологічні злочини фіксують у всіх регіонах України. ECOBUSINESS. URL: <https://ecolog-ua.com/news/ekologichni-zlochyny-fiksuyut-u-vsih-regionah-ukrayiny>

23. Екологи зафіксували 211 злочинів проти довкілля внаслідок війни. Детектор медіа. URL: <https://cs.detector.media/law-and-money/texts/184809/2022-05-04-ekology-zafixsuvaly-211-zlochyniv-proti-dovkillja-vnaslidok-viyny/>

24. Міндовкілля запустило застосунок ЕкоЗагроза та запрошує українців вступати до екологічного батальйону. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/mindovkillja-zapustilo-zastosunok-ekozagroza-ta-zaproshuye-ukrayinciv-vstupati-do-ekologichnogo-bataljonu>

25. Слуга народу – Олена Криворучкіна – Округ 32. Facebook. URL: <https://www.facebook.com/100063587596281/posts/pfbid0ByysNkCQsFzaJP8yrTxoNnweBU1HRAJfZW1nBKb3fsmsePXU8oaaqFpiyf34nopNl>

References

1. On environmental protection: Law of Ukraine of June 25, 1991. Date of update: 01.01.2022. № 1264-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text> (access date: 01.05.2022). (In Ukrainian).

2. Sadova T.S. On the concept of war crimes against the environment in international criminal law. *Law and society*. 2021. № 4. pp. 252-257. (In Ukrainian).

3. On the verge of survival: the destruction of the environment during the armed conflict in eastern Ukraine / A.B. Blaha et.al.; Ukrainian Helsinki Human Rights Union. Kyiv, 2017. 88 p. (In Ukrainian).

4. Statement of the Prosecutor, Fatou Bensouda, on the conclusion of the preliminary examination in the situation in Ukraine. URL: <https://www.icc-cpi.int/Pages/item.aspx?name=201211-otp-statement-ukraine>

5. Rome Statute of the International Criminal Court: adopted on 17 July 1998. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text (In Ukrainian).

6. Additional Protocol to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts (Protocol I): Adopted on 8 June 1977. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text (In Ukrainian).

7. Rio Declaration on Environment and Development: adopted on 3-14 June 1992. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_455#Text (In Russian).

8. Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons . URL: <https://www.icj-cij.org/en/case/95>

9. Customary international humanitarian law. *Ukrainian Journal of International Law*. Kyiv, 2006. № 2. pp. 7–16. (In Ukrainian).

10. Digest of key consequences of Russian aggression for the Ukrainian environment for May 19-25, 2022. Official portal of the Ministry of Environmental Protection and Natural Resources of Ukraine. URL: <https://mepr.gov.ua/news/39238.html?fbclid=IwAR1-6Lz-Sza2sYHXv0tlmKffYD98xHh34Bp4Fdld8DUZ3v48L3MTAoprt3M> (In Ukrainian).

11. At a meeting of the UN Convention on Transboundary Air Pollution, the issue of Russian aggression against Ukraine was raised. Government portal. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/na-naradi-konvenciyi-onn-pro-transkordonne-zabrudnennya-povitrya-porushili-pitannya-rosijskoyi-agresiyi-proti-ukrayini> (In Ukrainian).

12. Influence of technogenic load of military activity on the state of soil-water environment / L.I. Odosii et al. *Military-technical collection*. 2015. № 2. pp. 91–96. (In Ukrainian).

13. Information on the environmental consequences of Russian aggression in Ukraine from February 24 to March 14, 2022.

Official portal of the Ministry of Environmental Protection and Natural Resources of Ukraine. URL: <https://mepr.gov.ua/news/39034.html> (In Ukrainian).

14. Mashnenkov K. Formation and implementation of state environmental policy in the wars of the information age. Public administration and local self-government. 2018. № 2. pp. 95–101. (In Ukrainian).

15. Nature and war: how Russia's military invasion affects Ukraine's environment. Ecodia. URL: <https://ecoaction.org.ua/pryroda-ta-vijna.html> (In Ukrainian).

16. Devastated lands. What will be the nature of Ukraine after the war. BBC News Ukraine. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/extra/mwu5sxghvc/ukraine_war_damaged_nature#group-section-Tvarini-kAB8Rx9nKQ (In Ukrainian).

17. Military actions in the East of Ukraine - a civilizational challenge to humanity / O. Melen-Zabramna et al. Lviv, 2015. 136 p. (In Ukrainian).

18. Malyk K.R. Environmental protection in connection with armed conflicts. *Legal scientific electronic journal*. 2021. № 4. pp. 623–625. (In Ukrainian).

19. Digest of the key consequences of Russian aggression for the Ukrainian environment on April 23–27, 2022. Official portal of the Ministry of Environmental Protection and Natural Resources of Ukraine. URL: <https://mepr.gov.ua/news/39144.html> (In Ukrainian).

20. Chornohor L. The biggest catastrophe in the military arsenal in Ukraine. *Science and technology*. 2017. № 6. pp. 68–73. (In Ukrainian).

21. Digest of the key consequences of Russian aggression for the Ukrainian environment on April 8–14, 2022. Society of Foresters of Ukraine. URL: <https://tlu.kiev.ua/pro-nas/novini-zakhodi/novina/article/daidzhest-kljuhovikh-naslidkiv-rosiiskoji-agresiji-dlja-ukrajinskogo-dovkillja-za-8-14-kvitnja-2022-roku.html> (In Ukrainian).

22. Environmental crimes are recorded in all regions of Ukraine. ECOBUSINESS. URL: <https://ecolog-ua.com/news/ekologichni-zlochyny-fiksuyut-u-vsih-regionah-ukrayiny> (In Ukrainian).

23. Environmentalists have recorded 211 crimes against the environment as a result of the war. Media Detector. URL: <https://cs.detector.media/law-and-money/texts/184809/2022-05-04-ekology-zafiksuvaly-211-zlochyniv-proty-dovkilliya-vnaslidok-viyny/> (access date: 20.05. 2022). (In Ukrainian).

24. The Ministry of Environment has launched the EcoZagroza application and invites Ukrainians to join the environmental battalion. Government portal. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/mindovkilliya-zapustilo-zastosunok-ekozagroza-ta-zaproshuye-ukrayinciv-vstupati-do-ekologichnogo-bataljonu> (In Ukrainian).

25. Sluha Narodu - Olena Kryvoruchkina - Okruh 32. Facebook: website. URL: <https://www.facebook.com/100063587596281/posts/pfbid0ByysNkCQsFzaJP8yrTxoNnweBU1HRAJfZW1nBKb3fsmsePXU8oaqFpiyf34nopNI> (In Ukrainian).

Yevheniia KOPYTSIA

PhD in Legal Sciences, Associate Professor, Yaroslav Mudryi National Law University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2477-686>

e-mail: ye.m.kopysya@nlu.edu.ua

Tetiana SEMENCHENKO

student, Yaroslav Mudryi National Law University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2057-0292>

e-mail: tanyasemenchenko7@gmail.com

ENVIRONMENTAL CONSEQUENCES OF RUSSIAN AGGRESSION INVASION OF UKRAINE (2022)

Introduction. Environmental protection, rational use of natural resources and environmental security are among the guidelines for sustainable development of any state. However, it is important to emphasize that effective realization of such activities is possible only in peaceful time. At present, the full-scale Russian invasion of Ukraine puts under the direct threat effective ensuring of environmental security.

The purpose of the paper is to analyze the environmental impact of the 2022 Russian invasion of Ukraine, highlight its consequences and predict the future environmental situation.

Results. Under international law, an environmental crime is interpreted as an intentional attack when it is known that it will cause significant, long-term and serious damage to the environment, which is clearly disproportionate to the specific and directly expected overall military superiority.

The military action of the Russian Federation in Ukraine in 2022 is undoubtedly an unjustified and unprovoked act of aggression against independent and sovereign Ukraine, as well as a violation of all existing norms of international law on environmental protection, sustainable development, humanitarian law, basic morals and principles of human coexistence.

By May 2022 27 254 cases of environmental war crimes with regards to Russia's war against Ukraine had been registered. These include shelling and bombing of industrial and energy facilities, forest fires, sabotage of oil depots, pollution of the seas, destruction of reserves, as well as other horrific, inhumane actions of the Russian army.

Conclusion. Russia's aggression against Ukraine has caused significant damage to the environment, like deterioration of soil, radiation pollution, biodiversity losses, forest fires, ecosystems' destruction, etc. In order to remedy the current dire environmental situation, the development and implementation of urgent legal and policy measures is required in order to minimize the harmful environmental effects. In particular, it is necessary to constantly keep records of all crimes against the environment committed on the territory of Ukraine, and to record the damage caused. In addition, a special attention should be paid to the development of a plan for the reconstruction of Ukraine, which would include measures to restore and preserve the environment.

Keywords: russian invasion of Ukraine, environmental damage, armed conflict, ecocide, ecological risk

DOI: [https://doi.org/10.37634/efp.2022.6\(1\).2](https://doi.org/10.37634/efp.2022.6(1).2)
УДК 338.486-048.87(045)

Олександра Вікторівна **КОВАЛЬЧУК**

аспірант, асистент, Національний університет "Одеська політехніка"

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7324-0828>

e-mail: o.v.kovalchuk@mzeid.in

Микола Вікторович **ШЕПІТКО**

студент, Національний університет "Одеська політехніка"

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6482-8582>

e-mail: nikolai.shepitko@mzeid.in

Катерина Олександрівна **БРЕНІНГ**

студентка, Національний університет "Одеська політехніка"

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6423-4285>

e-mail: katerina.breninh@mzeid.in

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ КОЛАБОРАЦІЙ У СФЕРІ ГОСТИННОСТІ HOReCa В УМОВАХ НЕПЕРЕДБАЧУВАНOSTІ

У статті досліджується особливості застосування різноманітних варіацій співпраці, або «колаборації» у сфері HoReCa. Останні роки сфера гостинності HoReCa переживає скрутні часи в умовах невизначеності, таких як період пандемії та пост пандемії, а наразі – загострення воєнного конфлікту в Україні. Усі ці події негативно впливають на розвиток сучасних підприємств, особливо на підприємства сфери HoReCa. В умовах сьогодення для підтримки функціонування підприємств сфери HoReCa необхідно впроваджувати різноманітні колаборації, спрямовані на підтримку та розвиток сфери HoReCa, та всіх її контрагентів в умовах непередбачуваності.

Ключові слова: колаборація, співпраця, сфера гостинності, HoReCa, непередбачуваність

ВСТУП

У сучасних реаліях розвитку сфери гостинності HoReCa у світі формується новий тип суспільства, який базується на знаннях та інформації й дотримується вектору інноваційного розвитку. Зазвичай, на міжнародному ринку конкурентну перевагу отримує саме те підприємство, що зуміло адаптувати свою стратегію розвитку до особливостей зовнішнього середовища, досягнувши успіхів у впровадженні інновацій та звичайно відкрито до співпраці. Так, доцільно стверджувати, що є безліч особливостей у сфері гостинності HoReCa, які, безперечно, необхідно враховувати підприємцям на шляху забезпечення їх ефективного функціонування в умовах невизначеності, що у 2022 р. досі спричиняються наслідками пандемії COVID-19 та загострюються воєнними діями в Україні.

Дослідження тематики колаборацій та співпраці у сфері HoReCa у науковій літературі ще не досить поширено, але з кожним роком стає все більш актуальним. Великий внесок у дослідження цієї тематики зробили такі вітчизняні та закордонні фахівці, як Я. Барібіна, О. Білінська, М. Окландер, М. Вірзбік-Сторонська, Д. Далхер, Г. Баракос, Х. Мішо, Б. Атек, Н. Василенко та ін. [1-6].

МЕТА роботи – дослідження сутності колаборацій, та особливості їх застосування у сфері гостинності HoReCa як провідного інструменту в умовах непередбачуваності.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Стаття базується на працях вітчизняних та зарубіжних вчених, матеріалах періодичних видань. Використано методи аналізу та синтезу, порівняння та узагальнення, системний підхід тощо.

РЕЗУЛЬТАТИ

Загалом умови непередбачуваності, з якими стикається цього року все більше підприємств сфери гостинності HoReCa в Україні, – безумовно впливають на весь всесвітній ринок гостинності. Саме зараз, через загострення воєнного конфлікту, безліч підприємств сфери гостинності HoReCa вимушені припиняти свою діяльність: через відсутність можливості продовжувати роботу, або втрату приміщень, або міграцію робочої сили в Європу, та найголовніше – зменшення потоку клієнтів та небезпеку. Велика кількість талановитого персоналу мігрує у всій Європі, надаючи змогу європейським підприємствам сфери HoReCa підвищувати конкурентоспроможність власного персоналу шляхом залучення висококваліфікованого персоналу з України. Ринок праці у сучасних умовах постійно змінюється, та впровадження новітніх форм співпраці та колаборацій є головним завданням кожного менеджера сфери HoReCa.

У цьому контексті доцільно дослідити сутність колаборацій та особливості їх застосування у сфері гостинності HoReCa як провідного інструменту в умовах непередбачуваності.

Іноді кажуть, що конкуренція робить нас швидшими, але співпраця робить нас кращими.

Колаборація або співпраця – це процес спільної роботи двох або більше контрагентів ринку (людей, підприємств, організацій, тощо) для виконання спільної задачі, або досягнення спільної мети. Оксфордський словник визначає співробітництво як «роботу з кимось для створення чогось». Колаборації можуть застосовуватись у різноманітних сферах, зазвичай навіть передбачають сумісність несумісного.

Дуже значним фактором впливаючим на більшість

світових підприємств в умовах невизначеності став COVID-19 та пост пандемія.

У період локдауну ринок HoReCa зазнав один з найбільших ударів. Найважчим місяцем для рестораторів, барів, кафе був квітень 2020 р. За даними дослідження компанії з автоматизації ресторанів Poster, виручка закладів громадського харчування тоді склала лише 26 % порівняно з показниками лютого. Станом на 31 травня 2022 р. в Україні відновили діяльність лише 70 % закладів громадського харчування. Середній виторг після відкриття літніх майданчиків вийшов на позначку 50 % від докризових показників [7].

Саме в таких умовах невизначеності, як період локдауну, колаборація, або співпраця допомогла об'єднати модні бренди, які були незнайомі, та дозволила займати лідируючі позиції. Burberry, здається, скрізь одночасно, запускаючи винахідницькі колаборації та граючи з соціальною комерцією, виступами на YouTube та обмеженими розпродажами завдяки партнерству з Colors. І Gucci відкрили нові шляхи завдяки своєму віртуальному саду Gucci на Roblox. North Face співпрацює з Supreme та Brain Dead і розробляє оригінальний контент, як-от фільм Facets, про включення у сноубординг – усе зосереджено на переміщенні спортивного одягу та розвитку світу.

Технологічні бренди, які у своїй суті розуміють мережеві ефекти та силу комунікації також досягають успіху за допомогою колаборацій. Peloton все більше інтегрує свою спільноту у свій контент і маркетингові зусилля, а також співпрацює з такими музикантами, як Beyonce, Timbaland і Swizz Beats, щоб підвищити обізнаність про бренд і продукт.

Абсолютно нова кампанія Spotify Only You – це не лише співпраця з артистами, а й з власною аудиторією та історією її прослуховування. І Google все більше колаборується, щоб створювати контент для охоплення різноманітної аудиторії та створювати платформи для різноманітних талантів, співпрацюючи з продюсерською компанією Леброна Джеймса, Springhill Group та Іссоу Рей.

Яскравими прикладами співпраці або застосування колаборацій у сфері HoReCa можуть слугувати:

- колаборація бренду взуття Ewing Athletics з кафе-морозивом «Mikey Likes It Ice Cream»;
- колаборація всесвітньо-відомої мережі Starbucks з канцелярськими товарами ban.do;
- колаборація мережі ресторанів швидкого харчування із засновниками гри World of Tanks.

Усі ці колаборації допомогли брендам, які вирішили співпрацювати над створенням нового сумісного продукту – обмінятися цільовими аудиторіями та досягти їх сумісних цілей. Так, доцільно припустити, що застосування колаборацій у сфері гостинності HoReCa особливо актуально в умовах невизначеності.

Великі ініціативи та проекти часто вимагають співпраці у команді або між різними командами та організаціями, щоб підвищити конкурентоспроможність або результативність. Команди, які співпрацюють, часто великі, віртуальні, різноманітні, спеціалізовані та розподілені. Так, колаборація, або співпраця може

відбуватися в одній із двох форм:

– синхронній, коли команда взаємодіє в режимі реального часу (часто як спільно розташована команда, розміщена для полегшення фізичної співпраці та спільної роботи в безпосередній близькості, або в електронному вигляді, через онлайн-зустрічі, обмін миттєвими повідомленнями, Zoom або інша спільна робоча платформа);

– асинхронній, коли взаємодія зміщена у часі, географічно розосереджена або просто розроблена, щоб дозволити групі співпрацювати в зручний для окремих учасників час.

Спільні документи, робочі області та сучасні технології розумного документообігу дозволяють таким командам працювати разом. Більш свіжі приклади включають зусилля з краудсорсингу, що поєднують найкраще з участі «натовпу» та аутсорсингу для вирішення складних, детальних і вимогливих завдань груп зацікавлених учасників, які здатні розділити роботу та зосередитися на досягненні ширшої мети за допомогою такого розподілу праці та досвіду.

У своїй основі будь-яка колаборація у сфері HoReCa буде цілісною – це означає, що «колаборанти» більше піклуються про загальний ефект від результату, ніж про індивідуальну славу окремих учасників.

Сутність співпраці, або колаборації полягає в активізації відмінностей, ідей, досвіду та перспектив. Командна робота на сьогоднішньому більш мережевому робочому місці означає використання відмінностей по-новому, тому що надзвичайно різноманітні сфери діяльності є новою нормою.

Стимулювати колабораційну активність у сфері HoReCa можливо новими способами: традиційне аудиторне навчання – це лише початок, але персонал підприємств співпрацює частіше та швидше. Тому передавати навички співпраці – комунікативні навички, емпатію, інновації – означає робити це через канали на вимогу, як-от соціальні, мобільні та електронне навчання.

Колаборацію або співпрацю можна зробити навіть компетенцією: колаборація – це не просто приємна взаємодія чи щось нематеріальне. Колаборації можна навчити та оцінити, але вони починаються з передачі кінцевих цілей і відповідають на питання, чому саме командам потрібно співпрацювати. Саме з'єднання у цілеспрямовані елементи однієї бізнес-цілі дозволяють співробітникам бачити колаборацію як основну частину своєї роботи.

У цьому контексті доцільно наочно розглянути на рис. 1, які саме види колаборацій можуть застосовуватись сучасними підприємствами сфери гостинності HoReCa в умовах невизначеності.

Виходячи з рис. 1, можна стверджувати, що різноманіття варіантів для колаборацій у сфері HoReCa досить вражаюче, що надає змогу сучасним підприємствам в умовах невизначеності відкривати для себе нові варіанти співпраці та триматися «на плаву», підвищуючи власну конкурентоспроможність навіть у скрутні часи. Співпраця, найчастіше, є найкориснішою технікою для вирішення розбіжностей.

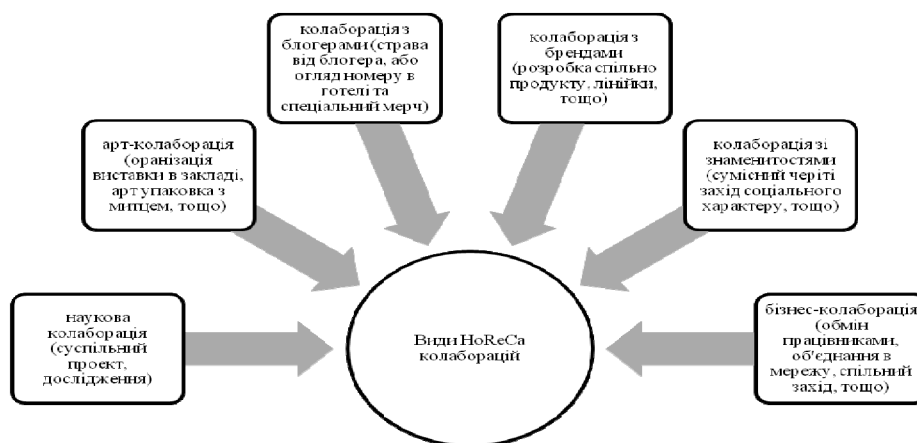

Рис. 1. Види колаборацій у сфері гостинності HoReCa

ВИСНОВКИ

Отже, можна зробити висновок, що застосування сучасних колаборацій різних видів дозволять підприємствам сфери HoReCa покращити свої ринкові позиції, обмінятися цільовими аудиторіями, та до-

сягти спільної мети всіх контрагентів колаборації, що особливо актуально в умовах непередбачуваності. Колаборації можуть вважатись провідним інструментом інноваційного розвитку або «кроком в майбутнє» для сучасних підприємств сфери HoReCa.

Список використаних джерел

1. Барибіна Я.О., Білінська О.П. Колаборація як форма спільної діяльності в туризмі: теорія і практика. *Економіка та управління національним господарством*. 2018. № 6 (134). URL: [http://ird.gov.ua/sep/sep20186\(134\)/sep20186\(134\)_015_BarybinaYa,BilinskaO.pdf](http://ird.gov.ua/sep/sep20186(134)/sep20186(134)_015_BarybinaYa,BilinskaO.pdf)
2. Василенко Н.В. Інституційні особливості колаборації в організаційних структурах інноваційної економіки. URL: <http://institutiones.com/innovations/2866-institucionalnye-osobennosti-kollaboracii.html>
3. Dalcher D. The Essence of Collaboration : Extending our Reach and Potential Impact. *PM World Journal*. 2016. Vol. 5. № 10. URL: <http://pmworldlibrary.net/article/the-essence-of-collaboration-extending-our-reach-and-potential/>
4. Marketing technologies of business development: monograph / ed. M. Oklander, M. Wierzbik-Stronska. *Katowice*, 2020. 236 p. URL: <http://www.wydawnictwo.wst.pl/uploads/files/ad0b980908d0c584ab13e6317b827cd9.pdf>
5. Collaborative Marketing and Business Wellness of Global System of Mobile-communication (GSM) / W. Brown et al. *Service Providers in Nigeria*. 2016. №1. URL: https://www.researchgate.net/publication/321491475_Collaborative_Marketing_and_Business_Wellness_of_Global_System_of_Mobile-communication_GSM_Service_Providers_in_Nigeria
6. M.-A. Garcia-Madurga, M.A. Esteban-Navarro, T. Morte-Nadal. CoVid Key Figures and New Challenges in the HoReCa Sector: The Way towards a New Supply-Chain. *Sustainability*. 2021. № 13(12). URL: <https://doi.org/10.3390/su13126884>
7. Як розвиватиметься ринок HoReCa. Прогнози експертів. 2020. URL: <https://raiffeisen.ua/ru/biznesu/blog/yak-rozvivatimetsya-rinok-horeca-prognozi-ekspertiv-282>

References

1. Barybina Ya.O., Bilinska O.P. Collaboration as a form of joint activity in tourism: theory and practice. *Economics and Management of the National Economy*. 2018. № 6 (134). URL: [http://ird.gov.ua/sep/sep20186\(134\)/sep20186\(134\)_015_BarybinaYa,BilinskaO.pdf](http://ird.gov.ua/sep/sep20186(134)/sep20186(134)_015_BarybinaYa,BilinskaO.pdf) (in Ukrainian)
2. Vasylenko N.V. Institutional features of collaboration in the organizational structures of the innovation economy. URL: <http://institutiones.com/innovations/2866-institucionalnye-osobennosti-kollaboracii.html> (in Ukrainian)
3. Dalcher D. The Essence of Collaboration : Extending our Reach and Potential Impact. *PM World Journal*. 2016. Vol. 5. № 10. URL: <http://pmworldlibrary.net/article/the-essence-of-collaboration-extending-our-reach-and-potential/>
4. Marketing technologies of business development: monograph / ed. M. Oklander, M. Wierzbik-Stronska. *Katowice*, 2020. 236 p. URL: <http://www.wydawnictwo.wst.pl/uploads/files/ad0b980908d0c584ab13e6317b827cd9.pdf>
5. Collaborative Marketing and Business Wellness of Global System of Mobile-communication (GSM) / W. Brown et al. *Service Providers in Nigeria*. 2016. №1. URL: https://www.researchgate.net/publication/321491475_Collaborative_Marketing_and_Business_Wellness_of_Global_System_of_Mobile-communication_GSM_Service_Providers_in_Nigeria
6. M.-A. Garcia-Madurga, M.A. Esteban-Navarro, T. Morte-Nadal. CoVid Key Figures and New Challenges in the HoReCa Sector: The Way towards a New Supply-Chain. *Sustainability*. 2021. № 13(12). URL: <https://doi.org/10.3390/su13126884>
7. How the HoReCa market will develop. Expert forecasts. 2020. URL: <https://raiffeisen.ua/ru/biznesu/blog/yak-rozvivatimetsya-rinok-horeca-prognozi-ekspertiv-282> (in Russian)

Oleksandra KOVALCHUK

postgraduate student, Assistant, Odessa Polytechnic National University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7324-0828>

e-mail: o.v.kovalchuk@mzeid.in

Mykola SHEPITKO

student, Odessa Polytechnic National University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6482-8582>

e-mail: nikolai.shepitko@mzeid.in

Kateryna BRENIH

student, Odessa Polytechnic National University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6423-4285>

e-mail: katerina.brenih@mzeid.in

FEATURES OF APPLICATION OF HORECA HOSPITALITY COLLABORATIONS IN UNCERTAINTY CONDITIONS

The paper examines the peculiarities of applying various variations of cooperation, or "collaboration", in the field of HoReCa. In recent years, HoReCa's hospitality industry has been going through difficult times in conditions of uncertainty, such as the pandemic and post-pandemic periods and the escalation of the driving conflict in Ukraine. All these events negatively impact modern enterprises' development, especially enterprises in the field of HoReCa. The use of collaborations in these difficult times allows HoReCa companies to look at the market in a new way and realize a common intention that will help all contractors of the collaboration to achieve a common goal and increase competitiveness.

Thus, it is worth noting that there are many features in hospitality HoReCa, which, of course, must be taken into account by entrepreneurs to ensure their effective operation in uncertainty, which in 2022 is still caused by the COVID-19 pandemic and exacerbated by hostilities in Ukraine. In today's environment, to support the functioning of enterprises in HoReCa, it is necessary to implement various collaborations aimed at maintaining and developing the area of HoReCa and all its counterparties in an unpredictable and.

The study of collaboration and cooperation in the field of HoReCa in the scientific literature is not yet widespread, but it is becoming more relevant every year. Such domestic and foreign specialists as J. Barybina, O. Bilinska, M. Oklander, M. Wirsbik-Storonska, D. Dalcher, G. Barakos, H. Misho, B. Atek et al. have made a significant contribution to the study of this topic.

This work aims to study the essence of collaborations and their application's peculiarities in the field of HoReCa hospitality as a leading tool in conditions of unpredictability.

Keywords: collaboration, collaboration, hospitality, HoReCa, uncertainty

DOI: [https://doi.org/10.37634/efp.2022.6\(1\).3](https://doi.org/10.37634/efp.2022.6(1).3)
УДК 331.1

Оксана Анатоліївна **КОВАЛИК**

к.е.н., доцент кафедри, Національний університет "Одеська політехніка"

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6936-6778>

e-mail: o.a.kovalik@mzeid.in

Артем Анатолійович **СТОЛЯРЕНКО**

студент, Національний університет "Одеська політехніка"

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8585-1872>

e-mail: artem.stolyarenko@mzeid.in

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ КОНКРЕТНИХ СИТУАЦІЙ (CASE-STUDY) ДЛЯ НАВЧАННЯ ПЕРСОНАЛУ ТА ВИЯВЛЕННЯ ТАЛАНОВИТИХ СПІВРОБІТНИКІВ

Основною темою статті є метод case-study, який широко використовується в наукових колах не лише для досліджень конкретних ситуацій, а й також для навчання персоналу. Пояснюється, чому метод конкретних ситуацій (case-study) є зручним способом навчання персоналу на підприємстві для виявлення талановитих співробітників, які часто беруть участь у процесі обговорення проблемних питань, говорять правильні думки і знаходять рішення з конкретних ситуацій швидше за інших. Для таких працівників можна створювати більш складні і запутані кейси, на вирішення яких необхідно використовувати неоднозначні методи.

Ключові слова: метод case-study, управління, персонал, менеджмент

ВСТУП

Навчання за допомогою методу case-study підвищує розуміння та досягнення робітників конкретних цілей та завдань. Навчальні переваги case-study включають більш активну участь працівників у їхньому навчанні, більш глибоке розуміння концепцій, сильніші навички критичного мислення та здатність розглядати проблему чи завдання з різних поглядів.

Завдяки методу case-study працівники, що навчаються самі ставлять питання з поставленого завдання, самі знаходять спосіб вирішення проблеми та аналізують завдання. Працівники вчаться працювати з обмеженою інформацією та невизначеністю, мислити більш спрямовано та професійно. Даний метод по-в'язує теорію з практикою та сприяє розвитку навичок, які можна отримати лише при виконанні завдання [1, 3].

МЕТА роботи – розглянути метод case-study як можливість виявлення талановитих працівників підприємства.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У роботі зі статтею використано такі методи дослідження: для формування результатів – методи опису та узагальнення; у написанні висновків – методи формалізації та синтезу.

РЕЗУЛЬТАТИ

Багато людей є індуктивними мислителями, а це означає, що вони краще вчаться на прикладах, ніж за допомогою теорії, починаючи з основних принципів. Таким чином, використання тематичних досліджень може бути дуже ефективним методом навчання як на спеціальних курсах, так і на підприємстві [2].

Метод case-study вже багато років використовується у клінічній практиці та дослідженнях. Використання даного методу на одному або більше пацієнтів спрямовувалося на те, щоб дати уявлення про аспекти клінічних випадків та продемонструвати можливі ситуації та напрямки поведінки. Метод case-study може використовуватися як для вивчення можливих

варіантів дій конкретних працівників чи людей, так і навчання персоналу всередині компаній. Також метод може дати додаткову інформацію про те, які проблеми існують у реалізації різних підходів і чому одна стратегія реалізації може бути кращою за іншу.

Такий метод вже давно використовується у бізнес-школах, юридичних та медичних школах, у соціальних науках, але його можна використовувати і на підприємстві, коли начальство бажає, щоб працівники використовували теоретичні знання у реальних ситуаціях. Кейси бувають різних форматів: від простого «що б ви зробили у цій ситуації?» до докладного опису ситуації з супутніми даними для аналізу. Вибір використання простого кейсу сценарного типу чи складного та докладного залежить від цілей розвитку працівника [5, 6].

Більшість кейсів вимагають, щоб учасники відповіли на відкрите питання або розробили рішення відкритої проблеми з кількома потенційними рішеннями. Вимоги можуть змінюватись від відповіді в один абзац до повністю розробленого групового плану дій, пропозиції або рішення.

Метод case-study може бути особливо ефективним, якщо він поєднується із завданням читання, яке вводить або пояснює концепцію або аналітичний метод, застосовний до конкретного випадку. Кількість акценту використання читання в обговоренні випадку залежить від складності концепції чи методу. Якщо метод простий, то основну увагу в обговоренні може бути приділено використанню аналітичних результатів. Якщо метод складніший, інструктору може знадобитися провести учасників через його застосування та інтерпретацію результатів.

Хоча метод case-study має історичне коріння як підхід, орієнтований на інструктора, можна використовувати підхід, більш орієнтований на співробітника підприємства, в якому співробітники виконують ролі та завдання, залишені інструктором.

Кейси часто використовуються як «засоби для обговорення». Співробітників слід заохочувати до того,

щоб вони брали відповідальність за навчання на прикладі певної ситуації. Підходи, засновані на обговоренні, залучають співробітників до роздумів та обговорення справи. Інструктори можуть організувати кейс, в якому самі будуть «задавати питання, узагальнювати зміст, генерувати гіпотези, пропонувати теорії чи пропонувати критичний аналіз».

Роль інструктора полягає в тому, щоб поділитися нагодою або попросити співробітників поділитися чи створити ситуацію, яку можна буде використовувати в момент навчання на підприємстві, встановити очікування, надати інструкції та призначити ролі для обговорення.

Перед обговоренням ситуації інструктори можуть змодельовати її аналіз та типи питань, які повинні задавати співробітники, спільно створити правила обговорення та подати питання для обговорення. В обговоренні інструктор може стежити за часом, втручатися в міру необхідності і зупиняти обговорення для підведення підсумків і просити співробітників подумати про те, що і як вони дізналися з кейсу.

Завдяки даному методу інструктор може виявляти більш талановитих працівників, які найчастіше найбільше беруть участь у процесі обговорення, говорять правильні думки і знаходять рішення з конкретних ситуацій швидше за інших. Також талановитих працівників можна виявити через те, що вони впевненіше поводяться в обговоренні, наполягаючи на своєму рішенні та підтверджують його працездатності фактами. У практичному використанні методу талановиті працівники також показують найкращий результат і призначаються до виконання складних завдань [7].

Після виявлення талановитих працівників, для них можна створювати індивідуальні кейси, які необхідно вирішувати або проходити, щоб сильніше розвинути їх навички. Для таких працівників можна створювати більш складні і запутані кейси, на вирішення яких необхідно використовувати неоднозначні методи [4].

Проте неталановитих працівників також можна розвивати на базі даного методу і згодом є ймовірність, що вони теж виконуватимуть складні поставлені завдання.

Результати роботи групи стажистів або окремих осіб у обговоренні та аналізі тематичного дослідження в рамках методу case-study дають важливі перспективи для оцінювання їх різних навичок, таких як лідерство, аналітичне мислення, прийняття рішень та спілкування. Для тематичного дослідження не може бути єдиної

відповіді, також не може бути правильною чи неправильною відповіді. Рішення можна оцінювати, виходячи з того, наскільки воно практично, які можуть бути наслідки застосування цього рішення. Аналіз тематичного дослідження повинен фокусуватися не стільки на симптомах проблеми, скільки на першопричині проблеми та її наслідки для фірми, групи чи окремої особи. Це також може викликати дискусії про те, як можна уникнути цієї ситуації або проблеми. Водночас увагу працівників підприємства також може бути зосереджено на концептуальних моделях, які вони намагаються зрозуміти та застосувати в аналізі різних ситуацій. Так, тематичне дослідження дає змогу провести як інтроспективний, так і ретроспективний аналіз ситуації. У використанні групової вправи також можна виявити різні групові сили, водночас аспекти групового мислення та групового зсуву можуть вийти на перший план. Це також дозволяє працювати в команді та нестандартно мислити.

ВИСНОВКИ

Отже, тематичне дослідження методу case-study надає більш чітке уявлення про можливості виявлення талановитих співробітників підприємства та інших його учасників. Це збір інформації, пов'язаної з певними ситуаціями, реальними або уявними, що дає змогу проаналізувати працівникам, що сталося, чому це сталося і які можливі наслідки даних подій. Це дозволяє учаснику перейти в ретроспективний режим, щоб проаналізувати, чи можна було уникнути кризи (якщо вона була) і як [8]. Метод case-study також дає співробітникам можливість рекомендувати рішення на основі наданої інформації. Проте недоліком цього є кількість часу, яку необхідно витратити на реалізацію усіх заходів даного методу, тоді як реалістичні випадки трапляються рідко та їх важко фіксувати. Це також вимагає, щоб інструктор був дуже творчим та знав, як правильно направити обговорення. Інструктор має широкий спектр методів навчання, які він може використовувати, однак необхідно, щоб він враховував час, доступний для навчання, цілі навчання, а також тип співробітників. Інструктори зазвичай комбінують два або три методи і часто вигадують новаторські варіанти відповідно до своїх потреб. Деякі інструктори практикують та розвивають один фірмовий метод, який відрізняє їх від інших [9]. Зрештою, важливі не лише засоби, важливо, щоб мета навчання була досягнута.

Список використаних джерел

1. Долгоруков А. Метод case-study как современная технология профессионально-ориентированного обучения. URL: http://www.vshu.ru/lections.php?tab_id=3&a=info&id=2600
2. Коваленко О.М., Станіславик О.В. Особливості управління персоналом підприємств на засадах діджиталізації. *Економіка. Фінанси. Право*. 2021. № 3. С. 20-24.
3. Ковальова К., Ковальов В. Методологічні аспекти методу case-study при викладанні економічних дисциплін. *Вища школа: проблеми екон. освіти*. 2010. № 2. С. 68-75.
4. Михайлова Е.А. Кейс і кейс-метод: процесс написания кейса. *Маркетинг*. 1999. № 5. С. 113-120.
5. Наумова М. Использование метода case-study в преподавании экономических дисциплин в высших учебных заведениях. URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/SocGum/Gnvp/2012_8_2Z9.pdf.
6. Павленко О.О. Элементы использования метода CaseStudies в навчальному процесі вузу. *Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики*. 1999. Вип. 3. С. 271-276.

7. Пискунова Н.Н., Прилипко Е.В. Методические особенности применения метода «case-study» для подготовки менеджеров // Бизнес-образование, 1999. № 2. С. 91-98.
8. Чикер В.А. Методология и методы социально-психологических исследований. СПб, 2010. 134 с.
9. Aspy D.N., Aspy C.B., Quinby P.M. What doctors can teach teachers about problem-based learning. *Educ. Leadership*. 1993. № 50(7). pp. 22-24.

References

1. Dolgorukov A. Case-study method as a modern technology of vocational training. URL: http://www.vshu.ru/lections.php?tab_id=3&a=info&id=2600 (in Russian).
2. Kovalenko O.M., Stanislavsky O.V. Features of personnel management of enterprises on the basis of digitalization. *Economics. Finances. Law*. 2021. № 3. pp. 20-24 (in Ukrainian).
3. Kovalova K., Kovalov V. Methodological aspects of the case-study method in teaching economic disciplines. *Higher school: problems of economical education*. 2010. № 2. pp. 68-75. (in Ukrainian).
4. Mikhaylova E.A. Case and case method: the process of writing a case. *Marketing*. 1999. № 5. pp. 113-120. (in Ukrainian).
5. Naumova M. The use of the case-study method in the teaching of economic disciplines in higher education. URL: <http://www.nbu.gov.ua/portal/SocGum/Gnvp/201282Z9.pdf> (in Russian).
6. Pavlenko O.O. Elements of using the Case Studies method in the educational process of the university. *Creative personality of the teacher: problems of theory and practice*. 1999. № 3. pp. 271-276. (in Ukrainian).
7. Piskunova N.N., Prilipko E.V. Methodical features of the application of the «case-study» method for the training of managers. *Business education*. 1999. № 2. pp. 91-98. (in Russian).
8. Chiker V.A. Methodology and methods of socio-psychological research. Saint Petersburg, 2010, 134 p. (in Russian).
9. Aspy D.N., Aspy C.B., Quinby P.M. What doctors can teach teachers about problem-based learning. *Educ. Leadership*. 1993. № 50(7). pp. 22-24.

Oksana KOVALYK

PhD in Economics, Associate Professor of department, Odessa Polytechnic National University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6936-6778>

e-mail: o.a.kovalik@mzeid.in

Artem STOLIARENKO

student, Odessa Polytechnic National University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8585-1872>

e-mail: artem.stoliarenko@mzeid.in

THE USAGE OF THE CASE-STUDY METHOD TO TRAIN A STAFF AND IDENTIFY TALENTED EMPLOYEES

Introduction. In recent years, there has been an increase in the number of scientists working on business disciplines and management. This article discusses the problems and issues that scientists may face in these subjects. The main task of this article is to show the guide, thanks to which it will be able to save time for manager when working with employers. The main topic of discussion is the case-study method. This method is widely used in scientific circles, and not only for case studies, but also for staff training. The article explains why the case-study method is an excellent way to train staff at the company and identify talented employees.

The purpose of the paper is to consider the case-study method as an opportunity to identify talented employees of the enterprise.

Results. It was found that learning when using the case-study method increases the understanding and achievement of workers of specific goals and objectives. The learning benefits of case-study include more active participation of employees in their learning, a deeper understanding of concepts, stronger critical thinking skills and the ability to consider a problem or task from different points of view. Case-studies have long been used in business schools, law schools, medical schools, and the social sciences, but they can also be used in-house when management wants employees to research how they learn to real-world situations. Cases come in a variety of formats, from a simple "What would you do in this situation?" To a detailed description of the situation with related data for analysis. Whether to use a simple case scenario or a complex detailed one depends on the employee's development goals. With this method, the instructor can identify more talented employees who are most often involved in the discussion process, say the right opinions and find solutions to specific situations faster than other workers.

Conclusion. The results of the work of a group of trainees or individuals in the discussion and analysis of a case study give us important perspectives for assessing their various skills, such as leadership, analytical thinking, decision-making and communication. Thus, the case study is a realistic textbook that provides high involvement and participation of trainees and participants.

Keywords: case-study method, management, employees, management

Данило Юрійович **РЯБУЩЕНКО**

студент, Національний Юридичний Університет ім. Ярослава Мудрого

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6279-1966>

e-mail: d.yu.ryabuschenko@nlu.edu.ua

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ВИДІВ СПІВУЧАСНИКІВ ЗА УКРАЇНСЬКИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ

У статті проаналізовано види співучасників у кримінальному правопорушенні, їхні особливості та ознаки. Зокрема, розглянуто основні концепції розподілу співучасників на види та охарактеризовано критерії даного розмежування. Визначено вичерпні дефініції та функції кожного з виду співучасників у кримінально-протиправному акті. Окреслено основні відмінності між відповідними видами. Зауважено стосовно тенденції розширення або звуження переліку видів співучасників. До того ж, проаналізовано практику Верховного Суду України з питань видів співучасників у кримінальному правопорушенні.

Ключові слова: співучасть, кримінальне правопорушення, виконавець, організатор, пособник, підбурювач, суспільно-небезпечні наслідки, об'єктивна сторона

ВСТУП

Однією зі спеціальних форм кримінального правопорушення є співучасть у кримінальному правопорушенні. Особливістю відповідної форми є те, що кримінально-протиправне діяння вчиняється колективним угрупованням із безпосереднім розподілом обов'язків, що являє собою підвищену суспільну небезпеку, ніж діяння вчинене одним суб'єктом. По-перше, внаслідок того що, відповідний склад кримінального правопорушення реалізується внаслідок скоординованих та злагоджених дій кожного зі співучасників, по-друге, скоєння чи приховування конкретного кримінально-протиправного діяння цілком полегшується унаслідок суб'єктного складу та створює підґрунтя для повторення подібної неправомірної діяльності, і по-третє, зміна у психоемоційній організації злочинця, сприйнятті ним кримінально-протиправної ситуації більш рішуче, сміливо й безвідповідально, зважаючи на компонент колективу. До того ж, досить актуальною ця тематика виглядає з погляду криміногенної ситуації та посилення тенденції групової й організованої злочинності.

У цьому аспекті законодавець на основі матеріальних норм кримінального права виділяє юридичні ролі співучасників, котрі мають на своїй меті визначення правильного розмежування функцій декількох суб'єктів у відповідному кримінально-протиправному акті та формулювання переліку кваліфікуючих ознак кожного з них, що, зі свого боку, визначає доцільність, справедливості та співрозмірності покарання, яке буде покладатися на кожну конкретну особу-суб'єкта кримінального правопорушення, котре вчинено у співучасті. У зв'язку з цим виникає важливість розмежування цих категорій та дослідження нормативно-правової бази з цих питань.

Види співучасників та ознаки їх діянь були предметом теоретичного осмислення багатьох вітчизняних науковців, зокрема таких як: Р.С. Орловський, Д.М. Харко, А.А. Вознюк, І.А. Копійова, І.І. Митрофанов, А.М. Притула.

МЕТА роботи полягає у дослідженні та аналізі видів співучасників за вітчизняним кримінальним законодавством, встановленні ознак та особливостей

кваліфікації їх діянь.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною основою дослідження наукової роботи є комплексні методи аналізу, синтезу та узагальнення, а також науково емпіричні методи – збір та порівняння інформації. Теоретичним базисом статті слугують праці провідних вітчизняних вчених та нормативна база українського законодавства.

РЕЗУЛЬТАТИ

Необхідною ознакою співучасті за об'єктивною стороною є скоєння кримінально-протиправного діяння хоча б двома осудними суб'єктами, що досягли віку кримінальної відповідальності. До того ж, можна виділити «негласні» елементи структури умисного кримінально-протиправного наміру, зокрема планування, організація, реалізація, що конвертує відповідний задум у повноцінне кримінальне правопорушення. Зрозуміло, що на кожному з відповідних етапів, особливо у складних складах кримінальних правопорушень, є конкретна діяльність, котра має бути узгоджено вчинена різними суб'єктами задля здійснення кримінально-протиправного посягання. Проте розмежування їх внеску, залучення до об'єктивної сторони, перетинання їх юридично сформованих ознак на певних стадіях визначає значущість диференціювання відповідних видів. Ст. 27 чинного Кримінального Кодексу (КК) містить вичерпний перелік осіб, які можуть бути визнані співучасниками скоєння кримінального правопорушення. Це, зокрема, – виконавець, організатор, підбурювач та пособник [1].

Задля повноцінного розкриття та характеристики окремих видів співучасників варто акцентувати на концепціях та критеріях їх розмежування на види. Доцільно окреслити, що у теорії кримінального права існує дві визначені концепції сутності співучасті: класична (акцесорна) теорія співучасті та теорія співучасті як самостійної форми злочинної діяльності. Основним положенням акцесорної концепції є те, що виконавець визнається найважливішою фігурою кримінально-протиправного діяння, а дії інших співучасників мають розглядатися як другорядні. Відповідальність співучасників настає лише з фактом наявності кваліфікуючих

ознак певного складу кримінального правопорушення в діях виконавця, і до того ж притягнення до неї здійснюється за тією самою матеріальною нормою, за якою має притягуватися і виконавець [7, с.322]. Однак ця думка є досить контрверсійною, через відсутність розмежування функцій кожного із суб'єктів та індивідуалізації покарання. На противагу відповідній концепції виступає теорія співучасті як самостійної форми злочинної діяльності, в якій за основу поділу співучасників закладається елемент самостійної відповідальності кожного із суб'єктів у вчинення відповідного складу кримінального правопорушення. Головною ідеєю даної концепції є розмежування ролей співучасників та персоналізація діянь, що призвели до реалізації кримінально-протиправного наміру [7, с. 323].

Стосовно критеріїв поділу на види співучасників, – то за основу покладають об'єктивні критерії: «ступінь» та «характер» залучення кожного співучасника у кримінально-протиправний акт. Ступінь залучення виражає інтенсивність діяння кожного зі співучасників відносно реалізації своєї безпосередньої ролі [3, с.13]. Зі свого боку, характер залучення визначає конкретне призначення, роль особи у відповідному кримінальному правопорушенні. З приводу цього питання, Р.С. Орловський зазначає, що саме категорія «характеру участі» є найбільш змістовною рисою розмежування співучасників на види, визначаючи набір ознак та способів, що формулює конкретну юридичну роль. Крім того, даний поділ формує правила кваліфікації щодо кожного зі співучасників [8, с. 178–177]. Варто розглянути та проаналізувати види співучасників, відповідно до ч. 1 ст. 27 КК.

Виконавцем (співвиконавцем) згідно з ч. 2 ст. 27 КК доцільно вважати особу, котра у співучасті з рештою суб'єктів кримінально-протиправного діяння прямо чи за допомогою використання інших осіб, що відповідно до закону не підлягають кримінальній відповідальності за вчинене, скоїла кримінальне правопорушення [1]. На виконавця покладається ключова роль – вчинення діяння передбаченого об'єктивною стороною конкретного кримінального правопорушення. Доцільно звернути увагу на погляд І.А. Зінов'євої, яка виокремлює з дефініції викладеній у ч. 2 ст. 27 КК такі категорії виконавця:

1) виконавця як особу, котра безпосередньо власними діями у співучасті з іншими суб'єктами вчинила кримінальне правопорушення;

2) співвиконавця як особу, котра разом хоча б з іншим виконавцем чи з виконавцем та іншими співучасниками скоїла безпосередньо або частково об'єктивну сторону конкретного кримінального правопорушення;

3) опосередкованого виконавця як особу, котра у співучасті з іншими суб'єктами вчинила об'єктивну сторону кримінального правопорушення не безпосередньо, а завдяки використанню впливу на іншу особу – «фактичного виконавця», що не підлягає кримінальній відповідальності за скоєне [9, с. 198].

Так, згідно з п. 6 постанови Пленуму Верховного Суду України (ПВСУ) «Про застосування судами законодавства про відповідальність за втягнення неповнолітніх у злочинну чи іншу антигромадську діяльність» № 2 від 27 лютого 2004 р. зауважується, що

кримінальне правопорушення, котре вчиняється повнолітнім та осудним суб'єктом із залученням неповнолітніх, які внаслідок віку або неосудності не можуть бути його суб'єктами, то така спільна діяльність не створює співучасті. Доросла особа розглядається як виконавець кримінального правопорушення [5]. Варто додати, що залученість співучасника (організатора, підбурювача, пособника) до безпосередньо або опосередковано скоєння об'єктивної сторони кримінального правопорушення є маркером того, що відповідну особу треба розглядати як співвиконавця.

Організатором, відповідно до ч. 3 ст. 27 КК, є особа, яка влаштувала вчинення кримінального правопорушення або керувала його підготовкою чи вчиненням. Також це є особа, яка:

1) утворила організовану групу чи злочинну організацію або керувала нею;

2) забезпечувала фінансування чи організовувала приховування кримінально протиправної діяльності організованої групи або злочинної організації [1].

Детальніше аналізуючи ознаки організатора як самостійної одиниці з виду співучасників, необхідно звернути увагу на постанову ПВСУ «Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об'єднаннями». Відповідно до п. 3 постанови можна виділяти 3 категорії функцій організатора, а саме: «організація вчинення кримінального правопорушення», «керування підготовкою кримінального правопорушення», «керування вчиненням протиправного наміру». Організації вчинення кримінального правопорушення визначається як залучення співучасників усіх видів (виконавців, пособників, підбурювачів, інших організаторів) або лише одного з них. Категорія керування підготовкою кримінального правопорушення виявляється у підшукуванні та пристосуванні певних засобів вчинення, усунення перепон та створення умов для реалізації відповідного кримінально-протиправного наміру тощо. Категорія керування вчиненням може полягати у спрямуванні зусиль інших співучасників на безпосереднє виконання або забезпечення діянь, що становлять об'єктивну сторону складу кримінального правопорушення. Це може бути інструктування співучасників з виконання тієї чи іншої діяльності, яка становить об'єктивну сторону складу правопорушення, координування дій співучасників, проте варто наголосити, що сам організатор не залучається до вчинення до об'єктивної сторони кримінального правопорушення [4]. Проаналізувавши наведені категорії варто зазначити, що організатор власними активними діями підлаштовує скоєння кримінально-протиправного акту для виконавця, шляхом широкого спектра функціональних операцій (закріплених юридичних ознак), що, зі свого боку, визначає високий ступінь його залученості в реалізацію об'єктивної сторони відповідного складу. І.А. Копйова з цього приводу висловлює думку, що діяльність організатора може містити в собі діяння й інших співучасників, зокрема підбурювача та пособника. До того ж, авторка наголошує на тому, що через можливу різницю в рівні активності у скоєнні кримінального правопорушення, діяльність організатора може мати навіть вищий ступінь порівняно зі співвиконавцем, чие діяння може мати більш пасивну форму вираження.

Даний факт зумовлює підвищену небезпеку організатора, що має виражатися у призначенні йому більш суворого покарання аніж співвиконавцю [6, с. 63-64].

Підбурювачем, відповідно до ч.3 ст. 27 КК, є особа, яка вмовлянням, підкупом, погрозою, примусом або інакше схилила іншого співучасника до вчинення кримінального правопорушення [1]. Особливістю даного виду співучасників є те, що даний суб'єкт активно збуджує та схиляє здійснити певний кримінально-протиправний намір безпосередньо, або вваляючи його під бажаною та необхідною потребою, або ж у провокуванні в іншого суб'єкта рішучості та впевненості [2, с. 184]. Фізичний вияв підбурювання може виражатися у безлічі різноманітних способів: зокрема тих, котрі мають переконливий характер: прохання, пропозиція, підкуп, лестощі, обіцянки, почуття заздрості, ревності, помсти, або способів примусу: наказ, погроза до самої особи або її близьких, насильство, зловживання службовим становищем тощо [3, с. 63]. Підбурювання може здійснюватися у словесних (усних чи письмових) або конклюдентних діях (жести, міміка), проте відповідна форма не має особливого значення для кваліфікації, адже задля окремого правового оцінювання дій підбурювача пріоритетним є саме результативність його дій.

Ведучи мову про різноманітні способи підбурювання, доцільно проаналізувати справу № 5-3ксл5 Судової палати у кримінальних справах ВСУ від 26 березня 2015 р. У цьому кейсі оскаржується рішення касаційної інстанції з приводу особи – адвоката, який тривалий час вмовляв свого обвинуваченого клієнта передати судді, у провадженні якого знаходилась справа, хабар за «сприяння в позитивному вирішенні» питання, однак насправді – маючи намір привласнити собі ці кошти. Суд сформулював позицію, що якщо за допомогою обману винуватий збуджує бажання в особи вчинити кримінально-протиправне діяння, скоєння якого вона вважає для себе в даному випадку доцільним, то його діяльність необхідно розглядати в аспекті положень інституту співучасті. Обдурюючи іншу особу, винуватий схиляє її до вчинення кримінально-протиправного діяння й у такий спосіб виконує роль підбурювача [11].

Проте все ж таки на практиці існують випадки неправильної кваліфікації суб'єкта як підбурювача у співучасті. Зокрема, це питання розрізнення категорій «опосередкований виконавець» та «підбурювач», адже межа між залученням у скоєння об'єктивної сторони відповідного складу між цими двома суб'єктами досить корельює. Особливості діянь підбурювача полягають у тому, що вони передують скоєнню суспільно-небезпечного акту виконавцем, але якщо це стосується опосередкованого виконавця, який намагається залучити до скоєння особу, яка не підлягає кримінальній відповідальності, то, як радить Д.М. Харко, варто зважати на суб'єктивну сторону кримінального правопорушення. У цьому аспекті варто виділяти вид умислу того чи іншого суб'єкта, зокрема опосередкований виконавець діє з непрямою формою умислу, включаючи інтелектуальний та вольовий елементи, а підбурювач, – з прямим умислом усвідомлюючи, передбачаючи та бажаючи настання суспільно-небезпечних наслідків. До того ж, варто брати до уваги

об'єктивні критерії, а саме характер та ступінь залучення співучасника у кримінально-протиправне діяння [10, с. 331].

Пособником, відповідно до ч.5 ст.27 КК, є особа:

1) яка порадами, вказівками, наданням засобів чи знарядь або усуненням перешкод сприяла вчиненню кримінального правопорушення іншими співучасниками;

2) яка заздалегідь обіцяла переховати особу, яка вчинила кримінальне правопорушення, знаряддя чи сліди кримінального правопорушення чи предмети, здобуті кримінально протиправним шляхом, придбати чи збути такі предмети або інакше сприяти приховуванню кримінального правопорушення [1].

Пособництво як вид діяння варто розглядати крізь призму сприяння відповідного суб'єкта до готування або скоєння об'єктивної сторони кримінального правопорушення, без залучення в останню [12, с. 76]. За загальним правилом пособництво класифікують на фізичне та інтелектуальне. Зокрема, фізичне сприяння кримінально-протиправного наміру є забезпечення відповідного суб'єкта різноманітними матеріальними засобами впливу на об'єкт посягання, ліквідування будь-яких перешкод, котрі могли б зупинити або зірвати протиправний намір, або заважати його реалізації. Інтелектуальне пособництво має вияв сприяння вчинення протиправного діяння вказівками або порадами, забезпеченням відповідних суб'єктів необхідною інформацією, обіцянка сприяти кримінально-протиправному наміру [2, с.185]. Традиційно фізичне та інтелектуальне пособництво виражається в саме активних діях суб'єкта, але залежно від складу конкретного правопорушення формою поведінки пособника може бути й бездіяльність [12, с. 73]. Деякі автори зазначають низьку суспільну небезпечність відповідного виду співучасників, але це є не зовсім точно, адже даний суб'єкт виступає елементом обумовлення кримінально-протиправного наміру, шляхом безлічі осмислених дій. Варто також звернути увагу на форму вини пособника, яка може бути представлена непрямым умислом, з усвідомленням суспільно небезпечного характеру свого діяння, передбаченням суспільно небезпечних наслідків та свідомого припущення стосовно їх настання. Р.С. Орловський зазначає, що умисел пособника набагато ширший ніж умисел одиничного суб'єкта, через осягання протиправного характеру не лише власних дій, але й діяльності інших співучасників зокрема виконавця [12, с. 76].

Останнім часом у наукових колах ведеться активна дискусія з розширення або звуження переліку видів співучасників. Зокрема, А.А. Вознюк виокремлює такі додаткові види співучасників, як: керівник, ініціатор, лідер, замовник, посередник, функціонер та ін. Проте автор формулює позицію з нерационального включення відповідних видів до чинного кримінального законодавства, оскільки їх дії походять від функцій загальних видів співучасників – виконавця, організатора, підбурювача, пособника, що може спричинити неправильне тлумачення та розмежування даних категорій, як у теорії, так і на практиці [13, с. 81]. Розглядаючи дане питання, варто звернути увагу на проєкт нового КК України. Новелою Кодексу є формулювання поняття «співвиконавець», під яким законодавець визначає особу, яка у співучасті з іншим виконавцем частково

виконала об'єктивну сторону кримінального правопорушення. Відповідна особливість підкреслює тенденцію до розширення каталогу співучасників, що варто вважати позитивним кроком до розмежування їх ролей в аспекті характеру залучення особи-суб'єкта в об'єктивну сторону конкретного складу кримінального правопорушення. Додатково виокремлено норму про співучасть у кримінальному правопорушенні зі спеціальним суб'єктом [14].

ВИСНОВКИ

Підсумовуючи, варто наголосити, що подання законодавцем диференційованого підходу до питання видів співучасників є досить прогресивним кроком на шляху до гармонізації кримінального законодавства. Встановлено 4 види співучасників у співучасті: вико-

навець, організатор, підбурювач та пособник. Основна відмінність між відповідними юридичними ролями – характер та інтенсивність вчинюваних дій у кримінально-протиправному акті, що, зі свого боку, вказує на ступінь суспільної небезпечності конкретного суб'єкта-співучасника, і до того ж, індивідуалізує призначення покарання. Проте доцільним є розширення законодавчої бази, зокрема профільних постанов Верховного Суду стосовно конкретних видів співучасників та кваліфікації їх діянь у різних складах кримінальних правопорушень. Також нагальним видається виокремлення категорії «співвиконавець» задля уникнення колізійних питань розмежування та співвідношення видів співучасників щодо залучення до об'єктивної сторони кримінального правопорушення.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341–III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26. Ст. 131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/conv#n117>
2. Кримінальне право України. Загальна частина: підручник / А.А. Васильєв та ін. Харків, 2020. 428 с.
3. Митрофанов І.І., Пригула А.М. Співучасть у злочині. Одеса, 2012. 205 с.
4. Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об'єднаннями: постанова Пленуму Верховного Суду України від 23.12.2005 № 13. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0013700-05#Text>
5. Про застосування судами законодавства про відповідальність за втягнення неповнолітніх у злочинну чи іншу антигромадську діяльність: постанова Пленуму Верховного Суду України від 27.02.2004 № 2. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-04#Text>
6. Копіова І.А. Особливості призначення покарання співучасникам кримінального правопорушення. *Питання боротьби зі злочинністю*. 2020. Вип. 40. С. 62–72. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pbzz_2020_40_10
7. Харко Д.М. Теорії правової природи співучасті та визначення ролі виконавця злочину. *Часопис Київського університету права*. 2012. № 2. С. 321–325. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chkup_2012_2_78
8. Орловський Р.С. Критерії поділу співучасників на види. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія: Право*. 2014. № 1106. Вип. 17. С. 175–179. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhIPR_2014_1106_17_47
9. Зінов'єва І.А. Опосередкований виконавець злочину: поняття та види. *Питання боротьби зі злочинністю*. 2016. Вип. 31. С. 197–213. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pbzz_2016_31_16
10. Харко Д.М. Окремі питання відмежування виконавця злочину від підбурювача до злочину. *Часопис Київського університету права*. 2013. № 4. С. 329–332. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chkup_2013_4_81
11. Ухвала Судової палати в кримінальних справах Верховного Суду України від 26 березня 2015 року в справі № 5–3кз15. URL: [https://www.viaduk.net/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)/7CA4A994BFA911E2C2257E4A00481BF](https://www.viaduk.net/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/7CA4A994BFA911E2C2257E4A00481BF)
12. Орловський Р.С. Пособник як вид співучасника в злочині. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2014. Вип. 10–1(2). С. 72–77. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_jur_2014_10-1\(2\)_21](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_jur_2014_10-1(2)_21)
13. Вознюк А.А. Додаткові види співучасників у теорії українського кримінального права. *Боротьба з організованою злочинністю й корупцією (теорія і практика)*. 2014. № 2. С. 78–81. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/boz_2014_2_19
14. Проект Кримінального Кодексу України від: 08.06.2022. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/criminal-code>

References

1. Criminal Code of Ukraine: Law of Ukraine of April 5, 2001 № 2341–III. *Information of the Verkhovna Rada of Ukraine*. 2001. № 25–26. Art. 131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/conv#n117> [In Ukrainian].
2. Criminal law of Ukraine. General part / A.A. Vasiliev et al. Kharkiv, 2020. 428 p. [In Ukrainian].
3. Mytrofanov I.I., Prytula A.M. Complicity in crime. Odessa, 2012. 205 p. [In Ukrainian].
4. On the practice of consideration by courts of criminal cases on crimes committed by stable criminal associations: Resolution of the Plenum of the Supreme Court of Ukraine of 23.12.2005 № 13. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0013700-05#Text> [In Ukrainian].
5. On the application by courts of the legislation on liability for the involvement of minors in criminal or other anti-social activities: Resolution of the Plenum of the Supreme Court of Ukraine of 27.02.2004 № 2. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-04#Text> [In Ukrainian].
6. Kopiova I.A. Features of sentencing accomplices of a criminal offense. *Issues of combating crime*. 2020. №. 40. pp. 62–72. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pbzz_2020_40_10 [In Ukrainian].
7. Kharko D.M. Theories of the legal nature of complicity and determining the role of the perpetrator. *Journal of Kyiv University of Law*. 2012. № 2. pp. 321–325. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chkup_2012_2_78 [In Ukrainian].
8. Orlovskiy R.S. Criteria for the division of accomplices into species. *Bulletin of VN Karazin Kharkiv National University. Series: Law*. 2014. № 1106. Issue 17. pp. 175–179. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhIPR_2014_1106_17_47 [In Ukrainian].
9. Zinovieva I.A. Indirect perpetrator of the crime: concepts and types. *Issues of combating crime*. 2016. Issue 31. pp. 197–213. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pbzz_2016_31_16 [In Ukrainian].
10. Kharko D.M. Some issues of distinguishing the perpetrator of the crime from the instigator to the crime. *Journal of Kyiv University of Law*. 2013. № 4. pp. 329–332. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chkup_2012_2_78 [In Ukrainian].
11. Decision of the Judicial Chamber for Criminal Cases of the Supreme Court of Ukraine of March 26, 2015 in case № 5–3ks15. URL: [https://www.viaduk.net/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)/7CA4A994BFA911E2C2257E4A00481BF](https://www.viaduk.net/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/7CA4A994BFA911E2C2257E4A00481BF) [In Ukrainian].

12. Orlovsky R.S. Assistant as a kind of accomplice in the crime. *Scientific Bulletin of the International Humanities University. Series: Jurisprudence*. 2014. Issue 10–1 (2). pp. 72–77. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_jur_2014_10-1\(2\)_21](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_jur_2014_10-1(2)_21) [In Ukrainian].

13. Vozniuk A.A. Additional types of accomplices in the theory of Ukrainian criminal law. *Fight against organized crime and corruption (theory and practice)*. 2014. № 2. pp. 78–81. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/boz_2014_2_19 [In Ukrainian].

14. Draft Criminal Code of Ukraine dated 08.06.2022. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/criminal-code> [In Ukrainian].

Danylo RIABUSHCHENKO

student, Yaroslav Mudryi National Law University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6279-1966>

e-mail: d.yu.ryabuschenko@nlu.edu.ua

CRIMINAL AND LEGAL CHARACTERISTICS OF TYPES OF PARTICIPANTS UNDER UKRAINIAN LEGISLATION

Introduction. It is noted that the peculiarity of complicity is that a criminal act is committed by a collective group, with a direct division of responsibilities, which is a greater public danger than an act committed by one entity. Therefore, it is necessary to distinguish and distinguish the types established by the legislator.

The purpose of the paper is research and analysis of types of accomplices under domestic criminal law, establishing the characteristics and features of the qualification of their actions.

Result. Emphasis is placed on the concepts and criteria for their differentiation into types. It should be noted that in the theory of criminal law there are two recognized concepts of the essence of complicity, namely – the classical (accessory) theory of complicity and the theory of complicity as an independent form of criminal activity. It is determined that the criteria for the division into types of accomplices are based on objective criteria, namely – the “degree” and “nature” of the involvement of each accomplice in a criminal act. The normative characteristic of the concept of performer is given, with the establishment of its functions and features. Subspecies of the category of executor are singled out and noted on the distinction and the main feature of the executor as a subject of a criminal offense – involvement in the objective side of a criminal offense. An exhaustive definition of the organizer of the crime is given and the relevant functional categories of his actions are established, in particular “management of the commission of a crime”, “organization of the commission of a criminal offense” and “management of the preparation of a criminal offense”. The definition and functions of the instigator have been established and the ways in which incitement can be carried out have been noted. The case № 5–3ks15 of the Judicial Chamber for Criminal Cases of the Supreme Court of Ukraine was additionally analyzed. An analysis was made on the issue of distinguishing between the category of “indirect performer” and “instigator”. Emphasis is placed on the definition of an accomplice as an accomplice in a criminal offense. The main types of assistance, including physical and intellectual, are identified.

Conclusion. The expediency of expanding the legal framework, in particular the profile decisions of the Supreme Court on specific types of accomplices and the qualification of their actions in different types of criminal offenses, as well as the separation of the category of “accomplice”.

Keywords: complicity, criminal offense, perpetrator, organizer, accomplice, instigator, socially dangerous consequences, objective party

DOI: [https://doi.org/10.37634/efp.2022.6\(1\).5](https://doi.org/10.37634/efp.2022.6(1).5)
 УДК 338.436.32

Світлана Олександрівна **ЄРМАК**

д.е.н., професор кафедри, Національний університет "Одеська політехніка"

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5232-6406>

e-mail: kaf.econ.kr@gmail.com

Юлія Олегівна **ЖАБРОВЕЦ**

здобувачка вищої освіти, Національний університет "Одеська політехніка"

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7830-3448>

e-mail: zhabrovetsjulia@gmail.com

СТРАТЕГІЧНІ АСПЕКТИ ВДОСКОНАЛЕННЯ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ ПІДПРИЄМСТВ КОНДИТЕРСЬКОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ В УМОВАХ КОНКУРЕНЦІЇ

У статті проаналізовано позиції українських підприємств кондитерської галузі у світовому та українському рейтингах, проаналізовано обсяги їх діяльності; виділено лідера кондитерської галузі серед основних конкурентів – компанію «Roshen», проведено аналіз мікросередовища підприємства, досліджено основні конкурентні переваги та проблеми його діяльності; проведено зіставлення бізнес-процесів підприємства-лідера (управлінських, основних та забезпечуючих) із ключовими факторами успіху підприємства, виділено проблемні бізнес-процеси, які потребують вдосконалення у стратегічній перспективі.

Ключові слова: бізнес-процеси, вдосконалення, конкуренція, кондитерська галузь, стратегічні перспективи

ВСТУП

Невизначеність сучасної економічної і політичної ситуації в Україні, наслідки тривалої пандемії COVID-19, військове вторгнення на територію країни спричинили зміни у кон'юктурі ринку, викликали зростання конкуренції у всіх галузях економіки, що, зі свого боку, вплинуло на бізнес-процеси підприємств й створило складні умови щодо їх розвитку. Успішний розвиток будь-якого підприємства, діючого в конкурентному середовищі, залежить від можливості створення нової успішної бізнес-моделі й вдосконалення бізнес-процесів підприємства. Питання конкурентного середовища у сфері кондитерської галузі розглядали такі вчені як І.В. Головін, І.О. Дудла, С.М. Ілляшенко, А.В. Кузьменко, С.С. Олійник, А.Ф. Павленко та ін. Основою досліджень бізнес-процесів підприємства стали наукові праці М. Хаммера, Д. Чампі, А. Шеєра та ін.

МЕТА роботи полягає в оцінюванні конкурентного середовища підприємств кондитерської галузі України й дослідженні стратегічних аспектів розвитку бізнес-процесів її лідерів.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У процесі дослідження застосовано методи систематизації та узагальнення, аналізу і синтезу, рейтингового оцінювання, метод порівнянь, графічний та табличний метод подання результатів дослідження.

РЕЗУЛЬТАТИ

Сьогодні виробництво кондитерських виробів є однією з найрозвинутіших галузей харчової промисловості України. Ринок кондитерської продукції України є висококонкурентним і насиченим із функціонуючими на ньому приблизно 800 підприємствами [1, с. 123]. Слід зазначити, що ринок кондитерських виробів України характеризується стрімкою динамікою змін у смаках споживачів, тому відповідно дослідження ринку кондитерських виробів є важливим для визначення перспектив його подальшого розвитку та конкурентних стратегій на рівні підприємств-суперників. За результатами ана-

літичних досліджень причина такої активності у тому, що Україна входить у десятку поціновувачів солодощів у світі, споживаючи щорічно приблизно 15 кг кондитерських виробів на людину, тоді як у США цей показник складає лише 10 кг [2, с. 12].

Загалом на українському ринку існує досить багато кондитерських компаній, які намагаються пристосуватись до сучасних умов споживчого ринку. За рейтингом видання Candy Industry Magazine у 2020 р. до списку «Global Top 100 Candy Companies» потрапили 4 українські кондитерські компанії: «Roshen», «ABK», «Millennium» та «Konti» (табл. 1). Це досить хороший результат: кращі показники наразі мають кондитерські галузі лише двох західноєвропейських країн – Німеччини (13 підприємств) та Швейцарії (6 підприємств) [3].

Як бачимо з даних табл. 1, найбільш конкурентним підприємством серед іноземних компаній на українському кондитерському ринку є «Roshen». З приводу компанії «Konti», – вона стабільно виступає серед сотки найкращих, адже у 2016-2019 рр. компанія посідала 38-44 позиції, проте у 2020 р. різко опустилася до 80-ої. «ABK» періодично зникала з рейтингу, а компанія «Millennium» з'явилася у ньому лише у 2020 р. Отже, за даними міжнародного рейтингового агентства Candy Industry у період з 2018 до 2021 рр. до рейтингу «Global Top 100 Candy Companies» [5] постійно входило лише дві українські компанії – «Roshen» та «Konti».

Галузь кондитерської промисловості є однією з найбільш вдосконалених та розвинених у харчовій індустрії. Існуючі виробничі потужності кондитерських виробів не лише забезпечують потреби внутрішнього ринку, а й створюють потужний експортний потенціал, адже експорт української продукції відбувається у 50 країн світу.

Українські компанії стимулює відсутність мита на солодощі в ЄС. Лідери українського ринку: «Roshen», «Konti Group» та «ABK» активно використовують можливість і виводять новинки кондитерських виробів на зарубіжні ринки.

Таблиця 1 – **Позиції українських кондитерських підприємств у рейтингу «Global Top 100 Candy Companies»** [розроблено за [3]]

Кондитерська компанія	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.
«Roshen»	22	24	25	27	27
«ABK»	-	67	64	-	65
«Millennium»	-	-	-	-	74
«Konti»	38	43	43	44	80

Рис. 1. **Лідери серед експортерів на ринку кондитерських виробів на початок 2020 р.** [7]

Відзначаються темпи зростання експорту – 120 % (країни колишнього СНД) і 60 % (ЄС). Збільшився збут продукції в Америку, Монголію, а також Ірак [4].

За даними Ради з питань експорту продовольства серед лідерів ринку за обсягами експорту слід відзначити корпорацію «Roshen», обсяг експорту якої складав 51,2 % від загального обсягу експорту кондитерських виробів на початок 2020 р. (рис. 1).

На другому місці – ТОВ «Розподільний центр «Плюс» – 20,6 %, що також входить до «Roshen Group», тобто сумарно лідер ринку постачає 71,8 % загального експорту кондитерських виробів [7]. Компанія ПрАТ «Монделіс Україна» отримала частку 7,2 % у загальній структурі експортованих кондитерських виробів; компанія «Три стар» експортувала 3,2 % від загального обсягу кондитерських виробів та частки підприємств «Ліком» і ПрАТ «Харківська бісквітна фабрика» складала 1,2 %.

Компанія «Roshen» активно розвиває експортний збут. Загальний обсяг виробництва становить 450 тис. тон щороку, виручка – 800 млн дол. США. Продукція представлена у 35 країнах світу, зокрема в Афганістані, Азербайджані, Вірменії, Грузії, Європі, Ізраїлі, Іраку, Йорданії, Казахстані, Канаді, Киргизстані, Китаї, Кувейті, Молдові, Монголії, Новій Зеландії, США, Таджикистані, Туркменістані, Україні. У 2014 р. Україна втратила ринки збуту в Криму, а також на території проведення АТО. Закриття російського ринку та перешкоди транзиту на території росії суттєво вплинули на стан галузі загалом, й зокрема на компанію «Roshen», яка зменшила обсяги продажу й втратила позиції у світовому рейтингу [6]. Компанія зіштовхнулася з новими викликами в умовах пандемії COVID-19, коли прийшлося переорієнтуватися на нові ринки, змінювати систему збуту продукції та систему напрацьованих логістичних ланцюгів. Нового удару, як й багато українських підприємств, компанія зазнала за повномасштабного воєнного вторгнення 24.02.2022 р.

Основними конкурентами ПрАТ «Київська кондитерська фабрика «Roshen» є вітчизняні підприємства, які виробляють аналогічну продукцію: ТОВ «Ferrero Україна», ТОВ «Шоколадна компанія «МиР», ТОВ «Кондитерська Фабрика «ABK», м. Дніпро», ПрАТ «Мон-

деліс Україна», ПАТ «Вінницька кондитерська фабрика», ПАТ «Львівська кондитерська фабрика «Світоч» та ін. (табл. 2).

Для збереження своєї лідируючої позиції та покращення діяльності підприємства у стратегічній перспективі ПрАТ «Київській кондитерській фабриці «Roshen» доцільно розширити асортимент виробів, знайти шляхи зменшення їх собівартості зі збереженням якості продукції. Для вирішення цього непростого завдання підприємству необхідно здійснити механізацію та автоматизацію виробництва, раціоналізацію використання теплоенергетичних ресурсів, модернізацію обладнання та, найважливіше, провести вдосконалення основних, забезпечуючих та управлінських бізнес-процесів.

У стратегічній перспективі вдосконалення бізнес-процесів бажано починати із постійного моніторингу зовнішнього та внутрішнього середовища підприємства. Найбільш повну інформацію з оптимізації бізнес-процесів підприємства нам може надати оцінка факторів найближчого оточення підприємства (мікросередовища) (табл. 3).

Отже, найбільший вплив на найближче оточення підприємства створюють конкуренти та споживачі, тому в оптимізації бізнес-процесів підприємства потрібно орієнтуватися саме на ці категорії найближчого оточення підприємства.

На наступному етапі доцільно виділити основні конкурентні переваги кондитерського підприємства «Roshen» [4-7], що буде покладено в основу вдосконалення бізнес-процесів підприємства:

- 1) широта асортиментних позицій та диференційованість продукції;
- 2) високі стандарти якості у виготовленні продукції;
- 3) ефективна система управління;
- 4) доступ до якісних ресурсів;
- 5) контроль сировини для виробництва продукції за показниками якості та безпеки;
- 6) помірний ціновий політика підприємства;
- 7) наявність впізнаваного бренду компанії, що дає змогу споживачу виділити продукцію ПрАТ «Roshen» серед представленої на ринку продукції конкурентів;

Таблиця 2 – Обсяги діяльності основних виробників кондитерської галузі України за 2020 р. [7]

Підприємство	Виручка, млрд.грн	Імпорт, млрд грн	Експорт, млрд грн	Динаміка виручки 2020/2019 рр.,%	Частка за субринком, %
1.ДП «Кондитерська корпорація «Roshen»	16,5-17	3,5-4,0	2,0-2,5	12	43,74
2.ПрАТ «Mondelez Україна»	6,0-6,5	2,5-3,0	1,5-2,0	2	15,92
3.ТОВ «Ferrero Україна»	2,0-2,5	1,0-1,5	0	10	6,35
4. ТОВ «ABK Confectionery»	2,0-2,5	0,3-0,35	0,15-0,2	-27	5,94
5.ТОВ «МАЛБІ ФУДС»	1,5-2,0	1,0-1,5	0,05-0,055	20	4,98
6.ПрАТ «Вінницька кондитерська фабрика»	1,0-1,5	0	0	18	3,72
7.ТОВ «Шоколадна компанія «МіР»	0,75-0,8	0,2-0,25	0,01-0,015	6	2,04
8.ПАТ «Львівська кондитерська фабрика «Світоч»	0,65-0,7	0	0,7-0,75	-26	1,75

Таблиця 3 – Оцінка факторів мікросередовища ПрАТ «Рошен» [розроблено авторами]

№	Фактори	Значущість (вага) j-ої групи факторів у впливі на діяльність підприємства	Значущість (вага) i-го фактора у відповідній групі факторів	Експертна оцінка впливу фактора на галузь (від негат. (-5) до позит. (+5))	Інтегральна оцінка впливу фактора (групи факторів) (бали) («+» або «-»)
1	Споживачі	0,4			
1.1	Втрата постійних споживачів всередині країни		0,3	-4	-0,48
1.2	Втрата клієнтів за кордоном		0,2	2	0,16
1.3	Еластичність попиту		0,3	2	0,12
1.4	Залежність асортиментної політики до потреб споживачів		0,2	1	0,8
	Разом		1		0
2	Постачальники	0,3			
2.1	Втрата постійних постачальників		0,3	2	0,18
2.2	Подорожання матеріалів та сировини		0,3	1	0,09
2.3	Терміни доставки		0,4	1	0,12
	Разом		1		0,39
3	Конкуренти	0,3			
3.1	Поява нових (міжнародних) конкурентів		0,3	-1	-0,09
3.2	Втрата лідируючої позиції		0,3	-1	-0,09
3.3	Агресивна стратегія конкурентів		0,4	-2	-0,12
	Разом	1	1		-0,30

8) кваліфікація персоналу;

9) ексклюзивність багатьох видів продукції та унікальність рецептури окремих видів продукції підприємства;

10) прогресивність технологічних процесів.

Поряд із основними конкурентними перевагами компанія має й певні проблеми, які необхідно врахувати у розробленні стратегії розвитку компанії (рис. 2).

Виділивши основні конкурентні переваги та проблеми підприємства, можна визначити ключові фактори успіху (КФУ) компанії (висока якість продукції, навички продажів, лідируюча позиція на ринку, імідж виробника, ефективний операційний менеджмент, виробничі можливості, наявність власної роздрібною торгівлі, відомість торговельної марки) та зіставити їх із бізнес-процесами підприємства (табл. 4).

Найбільший ступінь важливості мають такі бізнес-процеси, як управління фінансами, система контролю якості продукції, виробництво, оцінка якості продукції, реалізація готової продукції і забезпечення технічної безпеки. Найбільш проблемними бізнес-процесами є такі: розроблення нової рекламної кампанії, оцінювання якості рекламного матеріалу, покращення кваліфікації молодих фахівців.

ВИСНОВКИ

Український ринок кондитерських виробів представлений великою кількістю суб'єктів, що задовольняють вимоги споживачів. З приводу конкуруючих позицій на іноземному ринку, – у 2020 р. до списку «Global Top 100 Candy Companies» потрапили 4 українські кондитерські компанії: «Roshen», «ABK», «Millennium» та «Konti», що говорить про невідставання українського ринку від світового споживчого ринку. Найбільшу конкурентну перевагу серед іноземних компаній на українському кондитерському ринку має підприємство «Roshen», якому притаманна конкурентна стратегія «Збереження частки ринку та збереження лідируючої позиції».

Постійні зміни зовнішнього середовища, зростання невизначеності і ризику у функціонуванні підприємств змушують їх шукати нові інструменти та методи вдосконалення бізнес-процесів у стратегічній перспективі. У статті проаналізовано й виділено основні бізнес-процеси лідеру кондитерської галузі України, які потребують вдосконалення у стратегічній перспективі. Вибору методів та інструментів вдосконалення бізнес-процесів буде присвячено подальші наукові дослідження.

Рис. 2. Дерево проблем компанії «Roshen», які необхідно вирішити у стратегічній перспективі [розроблено авторами]

Таблиця 4 – Матриця зіставлення бізнес-процесів з КФУ ПрАТ «Roshen» [розроблено авторами]

№ п/п	Назва бізнес-процесу	Ключові фактори успіху								Кількість КФУ	Оцінка роботи бізнес процесу
		Висока якість продукції	Уміння продавати свій товар	Лідуюча позиція на вітчизняному ринку	Імідж виробника	Ефективний операційний менеджмент	Виробничі можливості	Наявність власної роздрібної торгівлі	Відомість торгової марки		
Управлінські БП											
1.	Збір та інформації та аналіз даних	*				*				2	3
2.	Система контролю за якістю продукції	*			*	*	*			4	5
3.	Перевірка всіх активів та пасивів					*				1	4
4.	Управління відділом маркетингу		*	*					*	3	4
5.	Управління персоналом					*				1	3
Основні БП											
6.	Вивчення ринку товару			*					*	2	2
7.	Розробка та виробництво	*		*	*		*			4	5
8.	Порціонне фасування					*				1	5
9.	Упаковка та зберігання	*					*			2	5
10	Оцінка якості цукерок і розподіл	*								1	5
11	Реалізація готової продукції		*			*				2	5
Забезпечуючі БП											
12	Інформаційне забезпечення		*	*	*				*	4	3
13	Технічне забезпечення	*				*	*			3	5
14	Правове забезпечення							*		1	4
15	Маркетингове забезпечення		*	*	**				*	4	2
16	Матеріально-технічне забезпечення	*			*		*	*		4	4

Список використаних джерел

1. Тичинська А.І., Наумова М.А. Дослідження ринку кондитерських виробів України. *Вісник студентського наукового товариства ДонНУ імені Василя Стуса*. 2017. С. 122-126.
2. Бондаренко Г.С. Управління конкурентоспроможністю підприємства: автореф. дис. ... к.е.н. Харків: ХДЕУ, 2001. 20 с.
3. Candy Industry's Global Top 100 Candy Companies Lists. *Candy Industry Magazine*. 2020. URL: <https://www.candyindustry.com/GlobalTop100CandyCompanies>
4. Аналіз ринку кондитерських виробів України: тенденції. URL: <https://koloro.ua/ua/blog/brending-i-marketing/analiz-rynka-konditerskikh-izdeliy-ukrainy-tendentsii.html>
5. 2021 Global Top 100 Candy Companies Candy Industry. URL: <https://www.candyindustry.com/2021/global-top-100-candy-companies>
6. Єрмак С.О., Плотницька В.В. Інноваційні аспекти розвитку ринку кондитерських виробів України. *Бізнес інформ*. 2016. №11. С. 398-403.

7. Аналітика ринку кондитерських виробів. URL: <http://www.ukrainian-food.org/uk/post/section/analitika-rinku-konditerskih-virobiv>
8. Єрмак С.О., Жабровець Ю.О. Конкурентні позиції підприємств кондитерської галузі України. *Стратегічні пріоритети розвитку підприємництва, торгівлі та біржової діяльності*: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції (11-12 травня 2022 р., м. Запоріжжя). Запоріжжя, 2022. С. 221-223.

References

1. Tychynska A.I., Naumova M.A. Research of the confectionery market of Ukraine. *Bulletin of the Vasyl Stus Student Scientific Society of DonNU*. 2017. pp. 122-126. [in Ukrainian].
2. Bondarenko H.S. Enterprise competitiveness management: author's abstract ... PhD in economic sciences. Kharkiv: KhDEU, 2001. 20 p. [in Ukrainian].
3. Candy Industry's Global Top 100 Candy Companies Lists. Candy Industry Magazine. 2020. URL: <https://www.candyindustry.com/GlobalTop100CandyCompanies>
4. Analysis of the confectionery market of Ukraine: trends. URL: <https://koloro.ua/ua/blog/brending-i-marketing/analiz-rynka-konditerskih-izdeliy-ukrainy-tendentsii.html> [in Ukrainian].
5. 2021 Global Top 100 Candy Companies Candy Industry. URL: <https://www.candyindustry.com/2021/global-top-100-candy-companies>
6. Yermak S.O., Plotnitska V.V. Innovative aspects of confectionery market development in Ukraine. *Business Inform*. 2016. № 11. pp. 398-403. [in Ukrainian].
7. Confectionery market analysis. URL: <http://www.ukrainian-food.org/uk/post/section/analitika-rinku-konditerskih-virobiv> [in Ukrainian].
8. Yermak S.O., Zhabrovets Yu.O. Competitive positions of confectionery enterprises of Ukraine. *Strategic priorities for the development of entrepreneurship, trade and exchange activities*: materials of the III International Scientific and Practical Conference (May 11-12, 2022, Zaporizhzhia). Zaporizhzhia, 2022. pp. 221-223. [in Ukrainian].

Svitlana YERMAK

Doctor of Economics, Professor of department, Odessa Polytechnic National University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5232-6406>

e-mail: kaf.econ.kr@gmail.com

Yuliia ZHABROVETS

applicant, Odessa Polytechnic National University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7830-3448>

e-mail: zhabrovetsjulia@gmail.com

STRATEGIC ASPECTS OF IMPROVING BUSINESS PROCESSES OF CONFECTIONERY INDUSTRY OF UKRAINE IN COMPETITION CONDITIONS

Introduction. Uncertainty of the current economic and political situation in Ukraine, the consequences of the long-lasting COVID-19 pandemic, military invasion of the country caused changes in market conditions, caused increased competition in all sectors of the economy, which in turn affected business processes and created difficult conditions for their development.

The purpose of the paper is to assess the competitive environment of the confectionery industry of Ukraine and study the strategic aspects of business processes of its leaders.

Results. The positions of Ukrainian confectionery enterprises in the world and Ukrainian rankings are analyzed, the volumes of their activity are analyzed; the leader of the confectionery industry among the main competitors - the company "Roshen" was selected, the analysis of the microenvironment of the enterprise was carried out, the main competitive advantages and problems of its activity were investigated; the comparison of business processes of the leading company (managerial, main and supporting) with the key factors of success of the enterprise, identified problematic business processes that need to be improved in the strategic perspective.

Conclusion. The Ukrainian confectionery market is represented by a large number of entities that meet consumer requirements. ROSHEN has the greatest competitive advantage among foreign companies in the Ukrainian confectionery market, which has a competitive strategy of "Maintaining market share and maintaining a leading position". Constant changes in the external environment, growing uncertainty and risk in the operation of enterprises force them to look for new tools and methods to improve business processes in the strategic perspective. The article analyzes and highlights the main business processes of the leader of the confectionery industry of Ukraine, which need to be improved in the strategic perspective. Further research will be devoted to the choice of methods and tools for improving business processes.

Keywords: business processes, improvement, competition, confectionery industry, strategic prospects

DOI: [https://doi.org/10.37634/efp.2022.6\(1\).6](https://doi.org/10.37634/efp.2022.6(1).6)
УДК 342.9

Вікторія Сергіївна ТКАЧОВА

студентка, Національний Юридичний Університет ім. Ярослава Мудрого

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3283-8126>

e-mail: victoriatkacheva2003@gmail.com

Павло Юрійович ЛАВРИК

студент, Національний Юридичний Університет ім. Ярослава Мудрого

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9666-8237>

e-mail: pavel.lav2017@gmail.com

ЗАКОН УКРАЇНИ "ПРО АДМІНІСТРАТИВНУ ПРОЦЕДУРУ". ПЕРШІ КРИТИЧНІ ЗАУВАЖЕННЯ

У статті детально розглянуто шлях розроблення Закону України "Про адміністративну процедуру", який розпочався у 1998 р. Зазначено, що прийняття цього Закону заважало радянське минуле України та неусвідомлення важливості прийняття цього нормативно-правового акту. Підкреслено, що Україна пройшла складний шлях до прийняття Закону України "Про адміністративну процедуру". Однак, на нашу думку, є три певні недоліки, які проаналізовано. У висновку наголошено, що прийняття Закону України "Про адміністративну процедуру" є одним з визначних досягнень України, та, незважаючи на наявність певних серйозних недоліків, цей Закон стане дуже корисним для українського суспільства.

Ключові слова: адміністративна процедура, адміністративне право, законопроект, закон України, законодавство

ВСТУП

Основною ознакою ефективності законодавства у державі є забезпечення дотримання прав та свобод кожного громадянина у відносинах з органами державної влади. Згідно зі ст. 3 Конституції України, права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави; держава відповідає перед людиною за свою діяльність; утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. Відповідно до ст. 19 Конституції України органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачено Конституцією та законами України [15]. Проте ці положення Конституції не могли діяти сповна у сфері взаємодії людини та публічної адміністрації, через відсутність регулювання законодавством порядку взаємовідносин між особою та органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, їх посадових осіб. Адміністративне законодавство України потребувало оновлення яким став Закон України "Про адміністративну процедуру". Цей Закон дуже важливий для суспільства, а тому доцільним є його аналіз.

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою дослідження є праці провідних вчених та матеріали періодичних видань. У статті використовувалися методи теоретичного узагальнення, аналізу та синтезу тощо.

РЕЗУЛЬТАТИ

Вагомою проблемою, яка стримувала розвиток держави та перешкоджала захисту прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб, стала відсутність нормативно правового акту, який міг би вмістити всі адміністративно-процедурні питання.

Указом Президента України № 810 від 22 липня 1998 р. Україною взято курс на розроблення Концепції адміністративної реформи в Україні. І в 1999 р. Міністерство юстиції створило робочу групу для підго-

товки законопроекту. І вже у 2008 р. законопроект вносився на розгляд Верховної Ради України, а в 2009 р. не вистачило кількох голосів, щоб ухвалити законопроект у першому читанні. На жаль, після невдалої спроби, робоча група активізувалася у 2014 р. із залученням німецьких експертів. На початок 2015 р. робоча група завершила підготовку проекту, отримавши попередньо позитивний висновок Програми ЄС SIGMA. Незважаючи на всі позитивні оцінки проекту, цей законопроект у силу певних обставин так і не потрапив до парламенту [18].

Незважаючи на значущість цього нормативно правового акту, частина науковців в Україні не бачили нагальної потреби в ухваленні закону про загальну адміністративну процедуру. В даному випадку перешкоджав вплив радянської історії і відсутність відповідного акту в СРСР. Україна, на жаль, в цьому питанні відставала як від європейських країн та і від пострадянських держав.

На пострадянському просторі тільки на початку 21 ст. країни долучилися до створення актів про адміністративну процедуру. Так у 2000 р. закон про адміністративну процедуру прийняв Казахстан, у 2004 р. – Латвія, а у 2008 р. – Білорусь. Прийняті акти частково відрізняються від положень законодавства США або Німеччини [13]. Так, наприклад, законом, який прийнято у Білорусі, не передбачено конкретні адміністративні процедури, а встановлюються лише основні принципи здійснення процедур [11].

У будь-якому випадку, якщо країна здійснює кроки на законодавче закріплення і прийняття уніфікованого акту, то це свідчить про незворотні кроки для покращення становища суспільства та захисту прав і інтересів приватних осіб у публічно-правових відносинах, а також закріплення на законодавчому рівні загальних мінімальних стандартів взаємовідносин фізичних та юридичних осіб з органами державної влади.

Існують держави, що не мають акта, який регулює адміністративну процедуру, наприклад Португалія чи Ірландія. Насамперед це пов'язано з тим, що публічна

влада в цих державах залишається маловідкритою для суспільства. Так, можна побачити, що в Ірландії досі діє закон про секрет у рамках адміністративної сфери.

А втім, Україна неодноразово зазначала про пріоритетність та необхідність розвитку сфери надання адміністративних послуг і прийняття закону про адміністративну процедуру згідно з європейськими стандартами, зокрема у Стратегії реформування державного управління України на період 2016-2020 рр. [17]. І, як наслідок, 16 листопада 2021 р. парламент прийняв у другому читанні та в цілому Закон України «Про адміністративну процедуру». Однак він тоді так і не набрав чинності у зв'язку з президентським вето.

Президентське вето стосувалося необхідності врегулювати адміністративну процедуру з дотриманням належного балансу інтересів людини, суспільства та обов'язків держави, а також було запропоновано вивести з-під дії цього закону відносини, що виникають під час застосування законодавства про національну безпеку й оборону, громадянство, надання притулку в Україні.

Однак після внесення до законопроекту змін згідно із пропозиціями Президента України його підписано 13 червня 2022 р., про що свідчить відповідне зазначення на сайті Верховної Ради України.

Глава представництва ЄС в Україні Маті Маасікас, коментуючи підписання закону, зазначив: «Сьогодні Президент Зеленський підписав закон про адміністративну процедуру. Україна продовжує свій європейський шлях, навіть опираючись жорстокому російському вторгненню. Представництво ЄС в Україні допоможе застосувати цей ключовий закон на практиці...». [8]. Закон України про адміністративну процедуру запроваджує єдині правила взаємовідносин між органами влади і громадянином та бізнесом, забезпечується право громадянина висловити свою позицію і бути вислуханим адміністративним органом, а також чітко та послідовне викладення процедури оскарження рішень, дій або бездіяльності органів влади [9].

Закон згідно з позицією Президента України набирає чинності через 18 місяців з моменту опублікування, а не через 12, як спершу передбачалось. За цей час планується внести відповідні зміни до законодавства, зокрема до: Закону України "Про звернення громадян", Закону України "Про адміністративні послуги" тощо.

Закон схвалено міжнародними експертними комісіями, оскільки авторам законопроекту, на думку комісії, вдалось досягти відповідності Закону України "Про адміністративну процедуру" до принципів державного управління ЄС. Це проявилось в тому, що зокрема Закон передбачає введення в обіг нових понять: насамперед адміністративний орган, адміністративна процедура, адміністративний акт [16]. Також Закон закріплює права та обов'язки учасників адміністративного провадження. Не абияке значення має ст. 34, яка чітко встановлює, що за відсутності (невизначеності) строку вирішення справи у законодавстві він не повинен перевищувати 30 календарних днів після надходження заяви, а в разі проведення слухання у справі – не більше 45 календарних днів з дня реєстрації заяви адміністративним органом. Ст. 16 вирішує проблему бюрократії, яка полягала в постійних нескінченних довідках, зазначаючи, що адміністративний орган не

може зобов'язувати особу самостійно отримувати документи та інші докази, необхідні для здійснення адміністративного провадження, якщо такий обов'язок не визначено законом. Також важливе значення має ст. 93, яка передбачає чіткий механізм реалізації адміністративного акта та заходи, що може бути вжито для його виконання [16].

Проте в будь-якому законі є недоліки, і шляхом аналізу законопроекту, ще до прийняття Закону України "Про адміністративну процедуру" нам вдалось знайти такі упущення:

1. *Наділення адміністративних органів «квазісудовими функціями».* З цього приводу влучними є висловлення Є.О. Романенка: «... неприйнятними виглядають новели проекту стосовно самостійного перегляду (шляхом відкликання та визнання недійсними адміністративних актів) рішень, прийнятих в межах системи адміністративних органів, та примусового виконання ними своїх рішень (включаючи накладення грошових стягнень). Адже, по суті, вони передбачають вирішення органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування спорів про право, усунення правопорушень та покарання винних за їх вчинення. Іншими словами, адміністративний орган володітиме широкими дискреційними повноваженнями в регулюванні суспільних відносин, і фактично здійснюватиме «квазісудові» функції» [10, с. 141].

Є підстави визнати такі положення закону неконституційними, оскільки згідно зі ст. 8 Конституції України визнається та діє принцип верховенства права. Усі закони та інші нормативно-правові акти повинні прийматись на основі Конституції України і повинні відповідати їй. Можливість «відкликання» та «визнання недійсним» адміністративного акта повинна покладатись тільки на судові органи. Зазначений принцип закріплений у ч.ч. 1 та 2 ст. 5 Закону України «Про судоустрій та статус суддів», де вказано, що правосуддя в Україні здійснюється виключно судами та відповідно до визначених законом процедур судочинства; делегування функцій судів, а також привласнення цих функцій іншими органами чи посадовими особами не допускається. Особи, які привласнили функції суду, несуть відповідальність, встановлену законом [12]. Соціально-правовим призначенням органів, що функціонують у системі виконавчої влади, є організація виконання законів та реалізація державної політики. Тому у даному випадку повноваження надані адміністративним органам у розд. VII Закону суперечать принципу правової визначеності та принципу верховенства права, оскільки на адміністративні органи «перетягнута» компетенція адміністративних судів, що викликає невідповідність до приписів українського законодавства та Основного Закону.

У рамках цього повноваження, надані адміністративним органам, як зазначає Є.О. Романенко, провокують ризик підвищення у сфері адміністративного права проявів корупції та бюрократизму. Загроза неодноразового змінення адміністративних актів зазначеними органами різного рівня є невідворотною у такому випадку, що також суперечить ст. 8 Конституції України та принципам правової визначеності.

2. *Заподіяння шкоди особі шляхом вилучення майна внаслідок помилки адміністративного органу.* Як відомо,

нормативно-правові акти не повинні суперечити міжнародним договорам, особливо в умовах Євроінтеграційного процесу. У цьому контексті слід звернути увагу на ч. 1 ст. 91 досліджуваного Закону, в якій зазначено, що «майно та кошти, надані особі на підставі адміністративного акта, який відкликано, визнано недійсним із зворотною дією в часі, підлягають поверненню на підставі прийняття адміністративного акта відповідно до процедури, передбаченої цим Законом, з урахуванням положень Цивільного кодексу України». Тут ми бачимо заподіяння шкоди особі шляхом вилучення майна внаслідок помилки адміністративного органу, що порушує право кожного володіти своїм майном. У зауваженнях Головного юридичного управління Верховної Ради України від 07.04.2021 р. зазначена невідповідність такого вилучення згідно з ч. 1 ст. 1 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. Зазначено, що «кожна фізична або юридична особа має право мирно володіти своїм майном. Ніхто не може бути позбавлений своєї власності інакше як в інтересах суспільства і на умовах, передбачених законом і загальними принципами міжнародного права». Такому висновку передувало рішення Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ) у справі «Стретч проти Сполученого Королівства» від 24 червня 2003 р., згідно з яким «самі по собі допущені органами влади порушення при передачі майна у власність особи не можуть бути безумовною підставою для повернення цього майна державі, якщо вони не допущені внаслідок винної, протиправної поведінки самого набувача майна» [7]. Застосування даного рішення підтверджується Рішенням Хустського районного суду Закарпатської області від 29 липня 2013 р. у справі № 713/3619/12, де вказано, що «допущені органами влади порушення при передачі майна у власність особи не можуть бути безумовною підставою для повернення цього майна державі, якщо вони не допущені внаслідок винної, протиправної поведінки самого набувача майна» [14]. Тобто йдеться про те, що у разі якщо особа набула у власність певне майно, скасування акта не може у всіх випадках призводити до завдання, зокрема, майнової шкоди такій особі [7]. Положенням даної Конвенції кореспондується зі ст. 41 Конституції, де зазначено, що кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності. Апелюючи до рішення ЄСПЛ позбавлення особи майна, яке вона набула у власність, внаслідок помилки адміністративного органу буде суперечити міжнародно-правовим актам, ратифікованими Україною та положенням Конституції, що в

подальшому стане приводом до ускладнення вчинення адміністративної процедури. Зараз бачимо, що відповідне положення не виправлене після чисельних зауважень, тому це є вагомим недоліком Закону «Про адміністративну процедуру».

3. *Можливість судам вирішувати, який орган компетентний вирішувати справу.* Такі нові «повноваження» суду зазначено у ч. 9 ст. 21 закону, згідно з якою «у разі недосягнення адміністративними органами згоди щодо компетенції та відсутності органу, який є органом вищого рівня для таких адміністративних органів, адміністративний орган або особа має право звернутися до суду для встановлення органу, компетентного вирішувати відповідну справу». Згідно зі ст. 124 Конституції України правосуддя здійснюється виключно судами, та закріплення за судом інших повноважень є неможливим, оскільки виникає суперечність Закону України «Про судоустрій та статус суддів» і Конституції України. У Рішенні № 7-зп від 23 грудня 1997 р. Конституційний Суд України зауважив, що Конституція України має найвищу юридичну силу [15]. Верховенство конституційних норм поширюється на усі сфери державної діяльності, зокрема і на законотворчий процес. Верховна Рада України, приймаючи закони, не має права допускати невідповідностей стосовно будь-яких положень, прямо закріплених у Конституції України [7].

ВИСНОВКИ

У висновку зазначимо, що Закон України «Про адміністративну процедуру» був довгоочікуваним з боку українського суспільства. Його прийняття дозволило забезпечити ефективний та якісний рівень законодавчого регулювання проваджень стосовно здійснення виконавчої діяльності адміністративних органів. Цей закон для пересічного громадянина стане основою взаємовідносин з органами влади, забезпечить можливість бути вислуханим адміністративним органом та налагодить систему процедури оскарження рішень суб'єктів публічного адміністрування. Закон України «Про адміністративну процедуру», незважаючи на зауважені протиріччя та певні недоліки, такі як: наділення адміністративних органів «квазісудовими функціями», можливість заподіяння шкоди особі шляхом вилучення майна внаслідок помилки адміністративного органу та можливість суду вирішувати, який орган компетентний вирішувати справу став одним із головних проривів у законодавстві 2022 р. Цей Закон допоможе дебюрократизувати публічну адміністрацію загалом та окремі її складові (органи) і наблизити законодавство України до стандартів ЄС.

Список використаних джерел

1. Мілієнко О.А. Характеристика європейських та міжнародних принципів здійснення адміністративних процедур. *Держава та регіони. Серія «Право»*. 2020. № 1. Т. 1. С. 194-198.
2. Авер'янов В.Б. Значення адміністративних процедур у реформуванні адміністративного права. *Часопис Київського університету права*. 2009. № 3. С. 8-14.
3. Сущенко Д.В. Проблематика правового регулювання здійснення адміністративних процедур. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. (270). № 8. С. 111-116.
4. Сущенко Д.В. Різновиди адміністративних процедур та категорії їх класифікації. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2018. № 51. С. 39-43.
5. Адміністративна реформа в Україні. Проект Концепції адміністративного права в Україні. *Український правовий часопис*. 1999. Вип. 4.

6. Адміністративна юстиція: європейський досвід і пропозиції для України / автори-упоряд. І.Б. Коліушко, Р.О. Куйбіда. Київ, 2003. 536 с.
7. Зауваження Головного юридичного управління апарату Верховної Ради від URL 07.04.2021 http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=68834
8. Interfax-Ukraine. Зеленський підписав закон про адміністративну процедуру. Interfax-Ukraine. URL: <https://interfax.com.ua/news/general/839110.html>
9. Міністерство з питань стратегічних галузей промисловості України - Президент підписав Закон України «Про адміністративну процедуру». Міністерство з питань стратегічних галузей промисловості України. URL: <https://mspu.gov.ua/news/prezident-pidpisav-zakon-ukrayini-pro-administrativnu-proceduru>
10. Романенко Є.О. Закон України Про адміністративну процедуру. *Expert: парадигми юридичних наук і державного управління*. 2020. № 5(11). С. 131-145. URL: <https://maup.com.ua/assets/files/expert/11/8.pdf>
11. Об основах административных процедурах: Закон Республики Беларусь, 28.10.2008 г. № 433-3.
12. Про судоустрой і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 р. № 1402-VIII: станом на 22 берез. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>
13. Закон Федеративної республіки Німеччина «Про адміністративну процедуру». Адміністративна процедура та адміністративні послуги. Зарубіжний досвід та пропозиції для України / автор-упоряд. В.П. Тимошук. Київ, 2003. 496 с.
14. Рішення Хустського районного суду Закарпатської області від 29.07.2013 р. у справі № 713/3619/12. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/32798764> (дата звернення: 08.06.2022).
15. Конституція України: від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР: станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
16. Про адміністративну процедуру: Закон України від 17.02.2022 р. № 2073-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2073-20#Text>
17. Деякі питання реформування державного управління України: Розпорядження, Стратегія реформування державного управління України на 2016-2020 роки від 24.06.2016 № 474-р. Кабінет Міністрів України. *Офіційний вісник України*. 2016. № 55. Стр. 36. Ст. 1919. Код акта 82442/2016. (Дата звернення: 15.06.2022)
18. Тимошук В. Історія та стан розробки проекту Адміністративно- процедурного закону в Україні, основні перешкоди його ухвалення. *Адміністративна процедура: особливості формування української концепції*: матеріали доповідей учасників Круглого столу (Харків, 15 вересня 2017 р.). Харків, 2017. С. 22-28.

References

1. Milienko O.A. Characteristics of European and international principles of administrative procedures. *State and regions. "Law" series*. 2020. № 1. Vol. 1. pp. 194–198. (in Ukrainian).
2. Averianov V.B. The importance of administrative procedures in reforming administrative law. *Journal of Kyiv University of Law*. 2009. № 3. pp. 8-14. (in Ukrainian).
3. Sushchenko D.V. Problems of legal regulation of administrative procedures. *Entrepreneurship, economy and law*. 2018 (270). № 8. pp. 111-116. (in Ukrainian).
4. Sushchenko D.V. Varieties of administrative procedures and categories of their classification. *Scientific Bulletin of Uzhhorod National University. "Law" series*. 2018. № 51. pp. 39-43. (in Ukrainian).
5. Administrative reform in Ukraine. Draft Concept of Administrative Law in Ukraine. *Ukrainian legal journal*. 1999. Issue 4. (in Ukrainian).
6. Administrative justice: European experience and proposals for Ukraine / ed. I.B. Koliushko, R.O. Kuibida. Kyiv, 2003. 536 p. (in Ukrainian).
7. Remarks of the Main Legal Department of the Verkhovna Rada Office. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=68834 (in Ukrainian).
8. Interfax-Ukraine. Zelenskyi signed a law on administrative procedure. Interfax-Ukraine. URL: <https://interfax.com.ua/news/general/839110.html> (in Ukrainian).
9. Ministry of Strategic Industries of Ukraine - The President signed the Law of Ukraine "On Administrative Procedure". Ministry of Strategic Industries of Ukraine. URL: <https://mspu.gov.ua/news/prezident-pidpisav-zakon-ukrayini-pro-administrativnu-proceduru> (in Ukrainian).
10. Romanenko Ye.O. Law of Ukraine On Administrative Procedure. *Expert: paradigms of legal sciences and public administration*. 2020. № 5 (11). pp. 131-145. URL: <https://maup.com.ua/assets/files/expert/11/8.pdf> (in Ukrainian).
11. On the basics of administrative procedures: Law of the Republic of Belarus dated October 28, 2008. № 433-3 (in Russian).
12. On the judiciary and the status of judges: Law of Ukraine dated 02.06.2016 p. № 1402-VIII: of March 22, 2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text> (in Ukrainian).
13. Law of the Federal Republic of Germany "On the administrative procedure". Administrative procedure and administrative services. Foreign report and propositions for Ukraine / ed. V.P. Tymoshchuk. Kyiv, 2003. 496 p. (in Ukrainian).
14. Decision of the Khust District Court of the Zakarpattia Region of July 29, 2013 in the case № 713/3619/12. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/32798764> (in Ukrainian).
15. Constitution of Ukraine: dated June 28, 1996 № 254k / 96-VR: of January 1, 2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр#Text> (in Ukrainian).
16. On administrative procedure: Law of Ukraine of February 17, 2022 № 2073-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2073-20#Text> (in Ukrainian).
17. Some issues of public administration reform in Ukraine: Order, Strategy for Public Administration Reform of Ukraine for 2016-2020 from 24.06.2016 № 474-r. Cabinet of Ministers of Ukraine. *Official Bulletin of Ukraine*. 2016. № 55. p. 36. Art. 1919. Code of Act 82442/2016. (in Ukrainian).
18. Tymoshchuk V. The history and state of development of the draft Administrative-Procedural Law in Ukraine, the main obstacles to its adoption. *Administrative procedure: features of the formation of the Ukrainian concept*: materials of the reports of the participants of the Round Table (Kharkiv, September 15, 2017). Kharkiv, 2017. pp. 22-28. (in Ukrainian).

Viktoriia TKACHOVA

student, Yaroslav Mudryi National Law University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3283-8126>

e-mail: victoriatkacheva2003@gmail.com

Pavlo LAVRYK

student, Yaroslav Mudryi National Law University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9666-8237>

e-mail: pavel.lav2017@gmail.com

LAW OF UKRAINE "ON ADMINISTRATIVE PROCEDURE". FIRST CRITICAL COMMENTS

The paper examines in detail the way to develop the Law of Ukraine "On Administrative Procedure", which began in 1998. It is noted that the adoption of this Law was hampered by the Soviet past of Ukraine and the lack of awareness of the importance of adopting this legal act.

The adoption of the law on administrative procedure in the post-Soviet space at the beginning of the XXI century, the experience and concept of this law in some European countries are analyzed.

It is noted that Ukraine has repeatedly noted the priority and need to develop the provision of administrative services and the adoption of a law on administrative procedure in accordance with European standards.

It was emphasized that Ukraine has come a long way before the adoption of the Law of Ukraine "On Administrative Procedure", which was signed on June 13, 2022. The repeated presidential veto has become such an obstacle to the adoption of this Law.

The paper explains why this version of the Law was approved by international commissions.

There are always objections to any law and this case is no exception, so we analyzed three main shortcomings of this law, namely: giving administrative bodies "quasi-judicial functions", the possibility of causing harm to a person by confiscating property due to administrative error and the court's ability to decide, which body is competent to decide the case. However, it should be noted that these shortcomings did not prevent the adoption of this law on June 13, 2022.

In conclusion, it was emphasized that the adoption of the Law of Ukraine "On Administrative Procedure" is one of the outstanding achievements of our country, and despite the presence of certain serious shortcomings, it will be very useful for Ukrainian society. This Law will help bureaucratize public administration in general and its individual components (bodies) and bring Ukrainian legislation closer to the standards of the European Union.

Keywords: Administrative procedure, administrative law, draft law, law of Ukraine, legislation

Юлія Сергіївна **ТАВОЛЖАНСЬКА**

к.ю.н., асистентка, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0643-059X>

e-mail: yu.s.tavolzhanska@nlu.edu.ua

Дмитро Борисович **КВАСИЛЬЧУК**

студент, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7780-7484>

e-mail: d.b.kvasylchuk@nlu.edu.ua

Владислав Олександрович **ВАСЮТІН**

студент, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8776-8674>

e-mail: vlad_vasiutin@ukr.net

НАЦІОНАЛЬНІ ТА МІЖНАРОДНІ МЕХАНІЗМИ ПРИТЯГНЕННЯ ВИННИХ ДО ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА МІЖНАРОДНІ ЗЛОЧИНИ

На сьогодні не має конкретної відповіді на питання, як має виглядати трибунал для осіб причетних до збройної агресії проти України, – цей факт значно підвищує актуальність проблеми. Невідомо, яку модель матиме майбутній суд. Проаналізовано наукові джерела, присвячені проблемі, що зазначена у назві статті. У статті визначається, що порушуються норми національного та міжнародного права, вказується на інститути, які Україна вже використовує на національному та міжнародному рівнях. Зазначено, які моделі зараз обговорюються для застосування у майбутньому міжнародному трибуналі.

Ключові слова: геноцид, агресія, відповідальність, злочин, трибунал, війна

ВСТУП

Людству давно відомі війни. Здавалося б, їх болючі наслідки мали навчити тому, що гострі питання слід вирішувати силою слова, а не зброї. Дипломатія куди більш перспективна, ніж збройний конфлікт. Проте недосконале людство йде своїм шляхом. Разом із історією воєнних конфліктів розвивається і право. Життя демонструє, які б ситуативні перемоги не досягали держави, зрештою настає час відплати за допущені свавілля. Нюрнберзький, Токійський процеси, трибунали стосовно колишньої Югославії тощо є яскравим доказом цього.

Головним напрямом цієї роботи є проблематика порушень, допущених російською федерацією під час повномасштабного вторгнення в Україну 2022 р. Ці порушення викликають занепокоєння всієї міжнародної спільноти. І вже сьогодні постає питання про те, які механізми мають використовуватися для притягнення винних до відповідальності.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У процесі дослідження використано загальнонаукові і спеціальні юридичні методи дослідження, зокрема, методи історичного, порівняльного, логічного та системно-структурного аналізу.

МЕТА статті полягає у визначенні механізмів притягнення винних до відповідальності за міжнародні злочини, вчинені під час повномасштабного вторгнення російської федерації до України.

РЕЗУЛЬТАТИ

До міжнародних злочинів відносять: злочин геноциду, злочини проти людяності, воєнні злочини та злочин агресії. На жаль, наразі в Україні стали відносно поширеними кримінальні правопорушення проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку

(зокрема, передбачені ст.ст. 436-438 Кримінального Кодексу України). Так, згідно зі звітом Офісу Генерального прокурора станом на 11 червня 2022 р. зареєстровано майже 17000 кримінальних проваджень за фактами злочинів, пов'язаних із фактами агресії та порушеннями міжнародного гуманітарного права. Тож бачимо, Україна використовує національний механізм притягнення винних до кримінальної відповідальності за міжнародні злочини.

Неспровокована агресія росії до України супроводжується численними порушеннями норм міжнародного права. «ВВС» повідомляє, що цілком вірогідним стало використання фосфорних боєприпасів у Маріуполі. Це формально не порушує Конвенцію про заборону розробки, виробництва, накопичення, застосування хімічної зброї та про її знищення, але її використання із загрозою для цивільного населення є протиправним діянням [4]. Видання «The Guardian» разом з «Bellingscat» встановили, що росія використовувала касетні боєприпаси у населених пунктах, внаслідок чого було вбито щонайменше вісім мирних жителів. Ці дії є грубим порушенням норм міжнародного права [5].

Факт захоплення атомних електростанцій в Чорнобилі та Запоріжжі загрожував світу страшними наслідками. Це порушує Договір про нерозповсюдження ядерної зброї та Конвенцію про боротьбу з актами ядерного тероризму. Загарбники обстрілюють нафто-сховища та газопроводи на всій території України. Це становить екологічну небезпеку щонайменше для європейського простору. Саманта Тернер, співробітник відділу безпеки у Проекті національної безпеки Трумена, зазначила, що, хоча в районі Чорнобиля ніхто не проживає і станція більше не працює, будь-які активні бої за територію могли спричинити розлив радіоактивних відходів [6].

Діями росії зруйновано десятки пам'яток, що охо-

роняються Гаазькою конвенцією про захист культурних цінностей у випадку бойових дій. Скидання бомб авіацією РФ на релігійні об'єкти, музеї, історичні будівлі бібліотеки теж порушує міжнародне гуманітарне право. В ЮНЕСКО (Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури) підтвердили пошкодження 143 пам'яток культурної спадщини у 9 регіонах України [7].

Після оприлюднення окремих доказів злочинів, вчинених на території Київської області під час окупації, а також публікації статті російського інформаційного агентства «РИА Новости» [3], питання вчинення геноциду з боку росії значно актуалізовано. Першим із заявою про вчинення з боку росії саме геноциду проти українського народу виступив президент США Джо Байден [9]. Водночас світові ще не відомі наслідки окупації Маріуполя, де кількість загиблих серед цивільного населення перевищує десятки тисяч. Невідомі наслідки окупації й Херсона, Мелітополя, Ізюма, Енергодара та інших українських міст. На сьогодні Міжнародний суд ООН видав наказ про застосування тимчасових заходів у справі «Україна проти Росії» у спорі стосовно Конвенції про запобігання злочину геноциду та покарання за нього, в якому зазначається про необхідність припинення усіх військових дій розпочатих 24 лютого 2022 р. [2]. Тож і міжнародні механізми Україна активно використовує задля надання правової оцінки порушенням, що мають місце у зв'язку з неспровокованою агресією росії до України.

Злочином агресії є застосування збройної сили державою проти суверенітету, територіальної недоторканості чи політичної незалежності іншої держави або іншим способом, несумісним зі Статутом ООН, про що зазначається у резолюції Генеральної Асамблеї ООН від 14 грудня 1974 р. У ст. 8 bis Поправки до Римського статуту Міжнародного кримінального суду (МКС) визначено, що для цілей цього Статуту «злочин агресії» означає планування, підготовку, ініціювання або здійснення особою, яка спроможна фактично здійснювати контроль за політичними чи військовими діями держави або керувати ними, акту агресії, що за своїм характером, серйозністю та масштабами є грубим порушенням Статуту ООН. На користь того, що має місце агресія росії до України свідчить, зокрема, спільна заява учасників 23-го Саміту Україна – ЄС [1].

Україна не є учасницею Римського статуту, але у 2014 р. шляхом подання заяви відповідно до ч. 3 ст. 12 Римського статуту визнала юрисдикцію Міжнародного

кримінального суду. Як пояснює перший віцепрезидент Української асоціації міжнародного права, член робочої групи зі створення Спеціального трибуналу стосовно злочину агресії проти України Микола Гнатівський, МКС не матиме юрисдикції розглядати злочин агресії стосовно посадових осіб російської федерації та її громадян, доки росія не ратифікувала Римський статут МКС [8]. Однак це не перешкоджає МКС вести розслідування вищезазначених злочинів. Наразі Харківська правозахисна група та низка інших правозахисних організацій України активно збирають та подають інформацію про докази міжнародних злочинів.

Вважаємо, що Міжнародний трибунал проти росії є обов'язковим для створення. Він може бути створений за результатом домовленостей України із іншими державами чи на підставі резолюції Генеральної Асамблеї ООН, угоди України з ЄС/РЄ. Дискусія стосовно його моделі триває, проте питання стосовно необхідності створення трибуналу ніким не ставиться під сумнів. Переважна більшість європейських політиків і лідерів підтримують ідею створення трибуналу ad hoc. Федеральний президент Штайнмайер запропонував створення трибуналу стосовно факту агресії та злочинів проти президента росії та очільника МЗС росії. Таку думку він висловив в інтерв'ю німецькому журналу [10]. Європейський парламент звернувся до ЄС з проханням підтримати створення спеціального міжнародного трибуналу для розслідування військових злочинів проти України. Ця пропозиція внесена до резолюції «Про боротьбу з безкарністю воєнних злочинів в Україні» [11]. Міністр МЗС Великої Британії також висловила свою підтримку ідеї спеціального міжнародного кримінального трибуналу над лідерами росії, причетних до війни в Україні. Висвітлює це британське видання The Guardian [12].

ВИСНОВКИ

1. Наявний беззаперечний факт збройної агресії росії проти України. Безсумнівно, усі винні нестимуть відповідальність.

2. Україна вже зараз використовує національні та міжнародні механізми для надання юридичної оцінки міжнародним злочинам, що вчиняються на тлі неспровокованої агресії росії проти України;

3. Найбільш реальним видається шлях створення міжнародного трибуналу стосовно росії через ухвалення резолюції Генеральної Асамблеї ООН.

Список використаних джерел

1. Спільна заява за підсумками 23-го Саміту Україна – Європейський Союз: Заява від 12.10.2022 р. URL: <https://www.president.gov.ua/news/spilna-zayava-za-pidsumkami-23-go-samitu-ukrayina-yevropejsk-71037>
2. Allegations of genocide under the convention on the prevention and punishment of the crime of genocide: Order of 16.03.2022.
3. Сергейцев Т. Что Россия должна сделать с Украиной. *РИА Новости*. URL: <https://ria.ru/20220403/ukraina-1781469605.html>
4. Ukraine War: US 'deeply concerned' at report of Mariupol chemical attack. *BBC News*. URL: <https://www.bbc.com/news/world-europe-61077641>
5. Tondo L. Russia using cluster bombs to kill Ukrainian civilians, analysis suggests. *The Guardian*. URL: <https://www.theguardian.com/world/2022/apr/21/russia-using-banned-weapons-to-kill-ukrainian-civilians-pictures-suggest>
6. Russian forces seize Chernobyl nuclear power plant. *BBC News*. URL: <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-60514228>
7. Damaged cultural sites in Ukraine verified by UNESCO. *UNESCO*. URL: <https://www.unesco.org/en/articles/damaged-cultural-sites-ukraine-verified-unesco?hub=66116>
8. Назарчук І. Коли може бути створений спеціальний трибунал за зразком Нюрнберзького? - Юридична Газета. *Юридична газета – онлайн версія*. URL: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/koli-mozhe-buti-stvoreniy-specialniy>

tribunal-za-zrazkom-nyurnberzkogo.html

9. Aditi Sangal, Adrienne Vogt, Travis Caldwell, Jessie Yeung, Matias Grez and Jeevan Ravindran, CNN. Biden cites "genocide" in Ukraine when talking about rise in gas prices. *CNN*. URL: https://edition.cnn.com/europe/live-news/ukraine-russia-putin-news-04-12-22/h_729eed1bdd7337899f7a750196ff1b92?fbclid=IwAR2qFtrsN1aKb1JgOAGyyPFtE_e_i1MbKgt8mfbfJQ7k0ZEHTLhLf4CT68

10. Sheahan M. German president calls for war crimes tribunal against Putin, Lavrov. Reuters. URL: <https://www.reuters.com/world/europe/german-president-calls-war-crimes-tribunal-against-putin-lavrov-spiegel-2022-04-08/>

11. On the fight against impunity for war crimes in Ukraine: Resolution of 19.05.2022.

12. Biden: US will work with Finland and Sweden in event of 'aggression' – as it happened / K. Lyons et al. *The Guardian*. URL: <https://www.theguardian.com/world/live/2022/may/18/russia-ukraine-war-latest-news-first-war-crimes-trial-to-begin-in-kyiv-amid-fears-for-azovstal-soldiers-live?page=with:block-6284b1358f08601568aa2c35#block-6284b1358f08601568aa2c35>

References

1. Joint statement following the results of the 23rd Ukraine-European Union Summit: Statement dated 12.10.2022. URL: <https://www.president.gov.ua/news/spilna-zayava-za-pidsumkami-23-go-samitu-ukrayina-yevropejsk-71037> (in Ukrainian).

2. Allegations of genocide under the convention on the prevention and punishment of the crime of genocide: Order of 16.03.2022.

3. Sergeitsev T. What Russia should do with Ukraine. RIA Novosti. URL: <https://ria.ru/20220403/ukraina-1781469605.html> (in Russian).

4. Ukraine War: US 'deeply concerned' at report of Mariupol chemical attack. *BBC News*. URL: <https://www.bbc.com/news/world-europe-61077641>

5. Tondo L. Russia using cluster bombs to kill Ukrainian civilians, analysis suggests. *The Guardian*. URL: <https://www.theguardian.com/world/2022/apr/21/russia-using-banned-weapons-to-kill-ukrainian-civilians-pictures-suggest>

6. Russian forces seize Chernobyl nuclear power plant. *BBC News*. URL: <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-60514228>

7. Damaged cultural sites in Ukraine verified by UNESCO. *UNESCO*. URL: <https://www.unesco.org/en/articles/damaged-cultural-sites-ukraine-verified-unesco?hub=66116>

8. Nazarchuk I. When can a special tribunal be established on the model of Nuremberg? - Legal Gazette. Legal newspaper - online version. URL: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/koli-mozhe-buti-stvoreniy-specialniy-tribunal-za-zrazkom-nyurnberzkogo.html> (in Ukrainian).

9. Aditi Sangal, Adrienne Vogt, Travis Caldwell, Jessie Yeung, Matias Grez and Jeevan Ravindran, CNN. Biden cites "genocide" in Ukraine when talking about rise in gas prices. *CNN*. URL: https://edition.cnn.com/europe/live-news/ukraine-russia-putin-news-04-12-22/h_729eed1bdd7337899f7a750196ff1b92?fbclid=IwAR2qFtrsN1aKb1JgOAGyyPFtE_e_i1MbKgt8mfbfJQ7k0ZEHTLhLf4CT68

10. Sheahan M. German president calls for war crimes tribunal against Putin, Lavrov. Reuters. URL: <https://www.reuters.com/world/europe/german-president-calls-war-crimes-tribunal-against-putin-lavrov-spiegel-2022-04-08/>

11. On the fight against impunity for war crimes in Ukraine: Resolution of 19.05.2022.

12. Biden: US will work with Finland and Sweden in event of 'aggression' – as it happened / K. Lyons et al. *The Guardian*. URL: <https://www.theguardian.com/world/live/2022/may/18/russia-ukraine-war-latest-news-first-war-crimes-trial-to-begin-in-kyiv-amid-fears-for-azovstal-soldiers-live?page=with:block-6284b1358f08601568aa2c35#block-6284b1358f08601568aa2c35>

Yuliia TAVOLZHANSKA

PhD in Legal Sciences, Assistant, Yaroslav Mudryi National Law University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0643-059X>

e-mail: yu.s.tavolzhanska@nlu.edu.ua

Dmytro KVASYLCHUK

student, Yaroslav Mudryi National Law University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7780-7484>

e-mail: d.b.kvasylchuk@nlu.edu.ua

Vladyslav VASIUTIN

student, Yaroslav Mudryi National Law University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8776-8674>

e-mail: vlad_vasiutin@ukr.net

NATIONAL AND INTERNATIONAL MECHANISMS FOR BRINGING PERPETRATORS TO JUSTICE FOR INTERNATIONAL CRIMES

The paper notes that despite the devastating consequences of a large number of wars, humanity has not realized that the dispute can be resolved in another way. It is also pointed out that Russia violates the norms of international law. The main crime that will be discussed in the paper is the crime of aggression. The main problem revealed in the paper is the offense committed in connection with the events after February 24, 2022. The purpose of the scientific paper is to highlight the mechanisms that Ukraine can use to bring those responsible to justice for international crimes committed during Russia's military invasion of Ukraine. The main part presents the facts of the crime of aggression before the events of February 24, 2022 and after that date. It is established that in connection with the full-scale invasion of the Russian Federation into Ukraine, first, the norms of national law are violated (crimes against peace, security of mankind and international law, crimes against national security of Ukraine). Secondly, norms of international law are violated (in particular, norms of international humanitarian law). It is noted that Ukraine already uses both national and international institutions to record crimes. The facts are given that give grounds for considering the issue of genocide against the Ukrainian people by Russia. It is noted which norms of international law are violated: weapons are used against the civilian population, cultural monuments are destroyed. It is pointed out that the fate of many cities is unknown. The paper provides a definition of the crime of aggression. The paper also states that Ukraine is not a party to the Rome Statute. The problem of jurisdiction of the International Criminal Court is described. It is determined that the idea of creating an international military tribunal is supported by representatives of the leading countries. The conclusions briefly indicate the most important results of the paper.

Keywords: genocide, aggression, responsibility, crime, tribunal, war

Маріанна Сергіївна ЯЦЕНКО

к.е.н., доцент, Національний університет "Одеська політехніка"

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7034-5405>e-mail: m.s.yatsenko@mzeid.in**Руслана Віталіївна БУРІНА**

студентка, Національний університет "Одеська політехніка"

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4660-4016>e-mail: burina.ruslana@gmail.com**ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОПЕРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ У ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА**

У статті розкрито та проаналізовано поняття операційної системи та зовнішньоекономічної діяльності, функції і завдання. В результаті аналізу системи виявлено вплив операційної системи на зовнішньоекономічну діяльність. Виділено напрями, в яких підприємство, рухається і встановлено, що операційна система використовує для роботи планування, контроль, аналіз, графіки і так само підсистеми, які доповнюють функціональність.

Ключові слова: операційні системи, зовнішньоекономічна діяльність, системи, підприємство

ВСТУП

Оперативне управління передбачає комплекс різноманітних дій для ефективного управління підприємством. Передбачається, що для кращої роботи підприємства, менеджерам необхідно вміти приймати рішення на основі ефективного використання різних аналітичних матеріалів – графіків, завдань та планів, вміти аналізувати. Структура управління та організаційна структура підприємства часто впливають на формування системи управління. Передача актуальної інформації про стан та перебіг виробничої діяльності, їх негайне оброблення, своєчасне прийняття рішень та за необхідності вплив на виробничий процес все це забезпечується ефективністю управлінських рішень. Дослідженню різних аспектів зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД) присвячували свої наукові роботи такі автори, як Н. Грущинська [3], М. Кізім [4], Т. Ковальчук [5].

Як відомо, управління у будь-якій компанії здійснюється через набір взаємопов'язаних функцій на основі інформації, отриманої в результаті аналізу.

МЕТА аналізу – збір та надання інформації керівникам та менеджерам для прийняття ефективних управлінських рішень, вибору варіантів розвитку, визначення стратегічних пріоритетів. ЗЕД є важливим аспектом для підприємства, яке прагне розвитку свого бізнесу на зовнішньому ринку. Але за умов її реалізації виникають безліч проблем, які необхідно оперативно виправляти. Для уникнення первинних помилок потрібно визначитися із системою управління підприємством.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Компанія здійснює діяльність у сфері ЗЕД, управління компанією має враховувати як внутрішні відносини підприємства, так і зовнішні. Основною метою ЗЕД є підтримка відносин між сторонами угоди про захист інтересів кожної із сторін, та прийняття найбільш вигідних переваг у процесі співпраці.

Для того щоб проаналізувати поняття "операційна

система" та "зовнішньоекономічна діяльність", спочатку наведемо відповідні визначення.

Згідно з визначенням В. Михайловської операційна система управління підприємством – це повна система виробничої діяльності підприємства з виробництва товарів і надання послуг [1].

Також необхідно розуміти, що операційна система нерозривно пов'язана з операційними функціями і є певною комбінацією дій для трансформації ресурсів компанії, яку отримують із зовнішнього середовища і перетворюють на продукцію або послугу.

Законом України «Про зовнішньоекономічну діяльність» ЗЕД визначено як сферу господарської діяльності, яка пов'язана з міжнародним виробництвом, науковою та технічною співпрацею, експортом та імпортом продукції, виходом та забезпеченням функціонування підприємства на зовнішньому ринку [2].

Деякі автори визначають ЗЕД як діяльність суб'єктів господарської діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності, яка побудована на взаємовідносинах між ними, що має місце як на території України, так і за її межами [6].

Ефективність усієї ЗЕД підприємства визначається за допомогою інтегральної системи, яка включає показники участі підприємства у різних формах зовнішньоекономічних зв'язків [7].

Зовнішньоекономічна система є наслідком розвитку різних світових відносин: грошово-фінансових та кредитних відносин держави з іншими державами для раціонального використання переваг міжнародного поділу праці, міжнародних економічних відносин для вирішення економічних та зовнішньополітичних завдань.

У сучасних відносинах до системи оперативного управління застосовуються жорсткі вимоги до ефективності та оптимальності прийнятих рішень. Система оперативного управління (рис. 1) є останнім етапом планового управління підприємством і призначена для регулювання роботи всіх працівників на основі єдиного календарного плану.

Рис. 1. Схема операційної системи управління підприємством

Операційна система управління підприємством належить до класу економічних систем, яким притаманна низка загальних характеристик, зокрема: відкритість і гомеостатичність; складність і поліструктурність; нестационарність окремих параметрів системи; унікальність поведінки системи у конкретних умовах; здатність змінювати свою структуру і формувати варіанти поведінки; здатність протистояти ентропійним тенденціям; здатність пристосовуватись до змін зовнішнього середовища; здатність та прагнення до встановлення цілей [1].

Завданням оперативного управління є забезпечення безперебійної роботи підрозділу чи підприємства загалом, що може бути досягнуто за рахунок систематичної взаємодії з іншими структурними елементами підприємства. Використовується низка конкретних підходів, завдяки яким можна швидко та своєчасно реагувати на зміни. Оперативний менеджмент працює з існуючою стратегічною позицією організації для досягнення її цілей і збільшення прибутку.

Для оперативного управління є конкретні завдання:

- скорочений час виходу на ринок нового продукту або послуги;
- створення гнучких виробничих систем;
- підвищення якості продукції та послуг, підтримка цього рівня;

Виходячи з цього, можна бачити, що операційна система є важливим складником управління підприємства, оскільки виконує багато організаційних функцій.

Основним об'єктом ЗЕД є фірма чи підприємство. Для підприємств, які мають можливість поширювати власну діяльність за рахунок ЗЕД, це, звісно, може принести додатковий дохід за рахунок:

- розширення товару та його збуту на зовнішньому рівні;
- придбання сучасних технологій, кращої якості сировини;
- придбання іноземних інвестицій та партнерів, збільшення можливостей;
- експорту та імпорту та зміцнення своїх позицій на ринку.

Для підтримання власної конкурентоспроможності на ринку підприємству важливо застосовувати системний підхід до управління та задіяти всі його функції, серед яких можна виділити:

- планування, – функція якої є однією зі складників системи операційного управління, і так само є однією зі складників функцій управління, яка відповідає за складання графіків, планів робіт, визначення місії організації у короткостроковому та довгостроковому плануванні стратегій підприємства та організації дій працівників;
- функція мотивації – важливий процес у роботі підприємства підтримки інтересу і бажання працівників продовжувати працювати для підприємства та розвивати його, досягаючи цілей підприємства;
- функція контролю – це функція, яка дозволяє проводити контроль як за діями роботи працівників, так і вести облік сировини та надання послуг.

Можна зауважити, що наведені функції використовуються не лише у ЗЕД, а й в інших сферах діяльності підприємств. Але завжди можна виділити і певні ризики та характерні особливості, які притаманні лише ЗЕД.

Загалом нині задля забезпечення організації та налагодження ЗЕД підприємства необхідно дотримуватися основних організаційних принципів корпоративного управління. Серед цих принципів можна виділити такі:

- принцип організаційної цілісності;
- принцип рівності повноважень та відповідальності;
- принцип делегування влади;
- принцип єдності мети, функціональної регламентації та гнучкості організаційних структур [7].

Крім управління діяльністю, здійснюваної компанією у межах ЗЕД, однією з основних завдань управління є співробітництво з працівниками, оскільки від правильної організації роботи як у відділах, так і у всій компанії залежить успіх майбутньої діяльності.

Можна виділити те, що існує безліч методів контролю діяльності компанії, але використання сучасних методів дозволить компанії більш точно та правдиво оцінювати результативність та використовувати отримані результати для підвищення ефективності бізнесу в майбутньому.

Але кожному виду діяльності характерні певні ризики. Для ЗЕД це:

- недостатня увага керівників компаній до розвитку оперативного управління;
- ігнорування необхідності підвищення кваліфікації співробітників, та підвищення модернізації;
- слабка або погано розвинена нормативна база для оперативного планування;
- існуюча система управління виробництвом не відповідає специфіці підприємства та способу організації виробництва;
- розклади роботи підрозділів компанії як належить не пов'язані з єдиним узгодженим плановим графіком виробництва продукції компанії.

Зазначені недоліки можуть призвести до збільшення тривалості виробничого циклу та роботи самого персоналу, до неповного використання виробничих площ обладнання та швидкого зношування, а також погіршення якості продукції або відставання від інших підприємств з подібною продукцією, до погіршення техніко-економічних показників роботи підприємства, додаткових витрат та відставання від графіків виконання роботи.

ВИСНОВКИ

Можна зробити висновок, що залежно від того як керівники застосовують систему оперативного управління на підприємстві та які функції управління вони використовують, буде залежати розвиток підприємства.

Необхідно усвідомлювати, що головне у реалізації оперативного управління – це реалізація вже наявного потенціалу підприємства та отримання прибутку.

Список використаних джерел

1. Михайловська О.В. Операційний менеджмент. Київ, 2010. URL: https://pidru4niki.com/11530524/menedzhment/operatsiyna_sistema_organizatsiyi_ponyattya_sklad_vidi#66
2. Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16 квітня 1991 р. № 959-XII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/959-12>
3. Грушинська Н.М. Управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємств України в умовах становлення процесів митного регулювання з країнами Центрально-Східної Європи. *Актуальні проблеми економіки*. 2015. № 7. С. 101–108.
4. Кизим М.О., Зінченко В.А. Якість життя населення і зовнішньоекономічна діяльність підприємств: монографія. Харків, 2010. 184 с.
5. Ковальчук Т.Г. Вплив інтеграційних процесів на формування стратегії зовнішньоекономічної діяльності підприємств України. *Молодий вчений*. 2016. №4.1. С. 55-59. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2016/4/178.pdf>
6. Основи зовнішньоекономічної діяльності / І.І. Дахно та ін. Київ, 2009. URL: https://maup.com.ua/assets/files/lib/book/p08_23.pdf
7. Гребельник О.П. Основи зовнішньоекономічної діяльності. Київ, 2008. 328 с. URL: http://xn--e1ajqk.kiev.ua/wp-content/uploads/2019/12/grebelnik-op-osnovi-zovnshnoekonomichnoyi-dyalnost_9abbed0.pdf

References

1. Mykhailovska O.V. Operational Management Textbook. Kyiv, 2010. URL: https://pidru4niki.com/11530524/menedzhment/operatsiyna_sistema_organizatsiyi_ponyattya_sklad_vidi#66 [in Ukrainian].
2. Law of Ukraine "On Foreign Economic Activity" of April 16, 1991 № 959-XII: website. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/959-12> [in Ukrainian].
3. Hrushchynska N.M. Management of foreign economic activity of Ukrainian enterprises in the formation of customs regulation with the countries of Central and Eastern Europe. *Actual economic problems*. 2015. № 7. pp. 101–108. [in Ukrainian].
4. Kyzym M.O., Zinchenko V.A. Quality of life and foreign economic activity of enterprises: monograph. Kharkiv, 2010. 184 p. [in Ukrainian].
5. Kovalchuk T.H. Influence of integration processes on the formation of the strategy of foreign economic activity of Ukrainian enterprises. *Young scientist*. 2016. №4.1. pp. 55-59. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2016/4/178.pdf> [in Ukrainian].
6. Fundamentals of foreign economic activity / I.I. Dakhno et al. Kyiv, 2009. URL: https://maup.com.ua/assets/files/lib/book/p08_23.pdf [in Ukrainian].
7. Hrebelyk O.P. Basics of foreign economic activity. Kyiv, 2008. 328 p. URL: http://xn--e1ajqk.kiev.ua/wp-content/uploads/2019/12/grebelnik-op-osnovi-zovnshnoekonomichnoyi-dyalnost_9abbed0.pdf [in Ukrainian].

Marianna YATSENKO

PhD in Economics, Associate Professor, Odessa Polytechnic National University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7034-5405>

e-mail: m.s.yatsenko@mzeid.in

Ruslana BURINA

student, Odessa Polytechnic National University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4660-4016>

e-mail: burina.ruslana@gmail.com

THEORETICAL ASPECTS OF OPERATIONAL MANAGEMENT IN FOREIGN ECONOMIC ACTIVITY OF THE ENTERPRISE

This paper reveals and analyzes the concepts of operating system and foreign economic activity and how they work together on the same platform, which is currently referred to as the enterprise. The paper will analyze the basic concepts of the operating system and foreign economic activity. The tasks and functions used and how the operating system of management will affect foreign economic activity and what aspects will be violated in the course of application and development are analyzed. FEA activities of the enterprise is a complex area of development, which must involve many management systems to maintain and use effectively. As a result of the system analysis, the impact of the operating system on foreign economic activity was analyzed. It was identified areas in which the enterprise using the operating system mainly moves and how they coexist, found that the operating system uses planning, control, analysis, graphics and subsystems that complement functionality and help avoid shortcomings in the implementation of work. There are many different systems and subsystems that can complement the operating system management. Prospects for further research in this area are to determine the degree of involvement of enterprises in the development of their foreign economic activity in foreign markets and the use of operating systems. Currently, there are many opportunities for the development of operating systems, provided that they will be dispelled in possible associations with other systems for the effective development of the enterprises themselves. But for a quality integration it is necessary to establish exactly what functions need to be studied and used for the development of the system and its complement. To do this, the very capabilities of the enterprise will be analyzed so that it does not go beyond the possible implementation at this stage.

Keywords: operating systems, foreign economic activity, systems, enterprise

Аудиторська фірма «Аналітик» пропонує аутсорсинг бухгалтерських послуг!

Аутсорсинг бухгалтерського обліку – це передача ведення бухгалтерського обліку сторонній фірмі.

Які ж переваги аутсорсингу бухгалтерських послуг?

1. Значна (!) економія коштів на ведення бухобліку:

- економія за бухгалтерські послуги, за які **Ви нам платитимете принаймні на 1000 гривень менше, ніж штатному бухгалтеру**;
- економія на програмне забезпечення (1С, Медок, Ліга Закон тощо);
- економія на утримання офісу, комп'ютерної техніки.

2. Відтепер податкові та інші інспекції – це наші проблеми!

Ми беремо на себе повну матеріальну відповідальність за якість наданих бухгалтерських послуг, включаючи можливі санкції.

3. З нами Ви можете забути про головний біль з постійними пошуками бухгалтера, який у будь-який час може піти від Вас на іншу роботу.

4. Ми не йдемо у відпустку та не беремо лікарняний. Наша фірма справді гарантує безперервне та якісне ведення бухгалтерського обліку.

І нарешті – з нами Ви не тільки отримаєте якісні бухгалтерські послуги. За додатковою домовленістю ми забезпечимо Вас необхідними податковими, юридичними консультаціями, аудиторськими послугами різного характеру.

Все що Вам потрібно – це:

- періодично передавати нам первинну бухгалтерську документацію;
- щомісячно отримувати від нас інформацію про податки та інші обов'язкові платежі;
- укласти із нами договір.

Зробіть вибір, вигідний для Вас!

(044)278-05-88

(097)178-90-89

(066)178-20-42

www.af-analitik.com.ua